

Marginalisering som socialt problem och småbarnspedagogik som
förebyggande verksamhet – en teoretisk diskussion

Heidi-Jessica Lahola

Magisteravhandling i socialpolitik

Handledare: Mikael Nygård

Fakulteten för pedagogik
och välfärdsstudier

Åbo Akademi

Vasa, 2022

Abstrakt

Författare:	Årtal:
Lahola, Heidi-Jessica	2022
Arbetets titel:	
Marginalisering som socialt problem och småbarnspedagogik som förebyggande verksamhet - en socialpolitisk diskussion	
Magisteravhandling i socialpolitik	
Handledare: Mikael Nygård	
Referat:	
<p>Genom socialpolitiska åtgärder skapar samhället bl.a. ekonomisk, politisk och socio-kulturell verksamhet så som arbetskraft som säkerställer samhällets ekonomi och olika verksamhetsformer som ansvarar över omsorgen om dem som inte klarar av att se efter sig själva. Socialpolitiska åtgärder är en viktig arena när det kommer till socialiseringsprocesser och delaktighet i samhället. Socialpolitiska åtgärder har ofta som syfte att förebygga eller hantera sociala risker och problem med målsättningen att skapa "ett gott liv" för samhällets samtliga medborgare.</p> <p>Syftet med denna avhandling är att diskutera marginalisering som socialt problem och hur verksamheten inom småbarnspedagogiken fungerar som förebyggande (socialt) arbete. Avhandlingens forskningsfrågor är därför följande: Hur förklaras sociala problem? Vad ökar riskerna för marginalisering och hur kan dessa förebyggas eller repareras? Samt vilken är den allmänt förebyggande verksamhet som sker inom småbarnspedagogiken i förhållande till marginalisering?</p> <p>Att marginaliseras innebär ofta att individen har svårt eller till och med omöjligt att leva i enlighet med vad som avses vara "ett gott liv" p.g.a. ett flertal bristtillstånd som berör individens välmående. Faktorer som ökar riskerna för individen att marginaliseras kan bl.a. handla om arbetslöshet, olika former av fattigdom eller avvikande beteende så som brottslighet och missbruk. Marginalisering är dessutom i många fall ärftligt, med andra ord är marginaliserade vårdnadshavare en faktor som höjer riskerna för att också barnet marginaliseras. Faktorer som i sin tur skyddar individen (och i synnerhet barnet) från marginalisering är t.ex. betydelsefulla sociala nätverk, trygga relationer, upplevelser av samhörighet och grupptillhörighet samt god självkänsla och goda socioemotionella färdigheter.</p> <p>Inom den småbarnspedagogiska verksamheten sker det förebyggande arbetet i den dagliga verksamheten genom främjandet av jämställdhet och jämlikhet samt delaktighet och gemenskap. Den småbarnspedagogiska verksamheten erbjuder dessutom individuellt anpassade stödformer åt de barn som anses ha behov av sådana. Förutom att investeringar i en kvalitativ småbarnspedagogik är gynnsamma för individen tyder forskning på att det även är till fördel för hela samhället, bl.a. genom att vara ekonomiskt lönsamma.</p>	
Nyckelord:	
Sociala problem, marginalisering, (social) exkludering, utslagning, småbarnspedagogik, förebyggande arbete, sociala investeringar, välfärd	

Innehållsförteckning

Abstrakt

1. Inledning	1
1.1. Syfte.....	4
1.2. Uppbyggnad.....	5
2. Sociala problem	6
2.1. Definitioner	7
2.2. Sociala problem, avvikande beteende och stämplingsprocesser.....	8
2.3. Sociala problem, maktstrukturer och konflikter	13
2.4. Sociala problem o välfärdssamhället.....	16
3. Marginalisering	20
3.1. Definitioner	20
3.2. Risk- och skyddsfaktorer	22
4. Småbarnspedagogik	27
4.1. Syfte och utveckling.....	27
4.2. Småbarnspedagogik som förebyggande (socialt) arbete	31
4.2.1. Fostran och socialisation	33
4.2.2. Utbildningsmässig jämlikhet	36
5. Sammanfattande diskussion	39

Litteraturförteckning

1. Inledning

Marginalisering är ett socialt problem som många samhällen genom tiderna försökt lösa genom olika former av socialpolitiska åtgärder. Denna avhandling handlar om just detta, och då i synnerhet om småbarnspedagogiken, dess utveckling och dess allmänt förebyggande arbete. Avhandlingen har begränsats till att handla om främst finska förhållanden och behandlar därför inte andra länders socialpolitiska modeller, förebyggande arbete eller barndagvård.

Hur socialpolitik och socialpolitisk verksamhet formas och tar sig uttryck i olika samhällen är plats- och tidsbundet men varierar även beroende på graden av demokrati och den politiska stabiliteten samt olika kulturer, influenser och idéer. Också externa faktorer så som klimatförhållanden är av betydelse, liksom sociala faktorer, t.ex. mängden sociala problem och olika sociala behov. Ekonomi är även en betydande faktor då en god ekonomi möjliggör finansiering av socialpolitiska åtgärder, medan socialpolitiska åtgärder i sig kan skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt. (Nygård, 2013, s. 32–34)

Socialpolitiken har ett flertal samhällsfunktioner, vilka ofta sker samtidigt, utan att för den skull alltid vara medvetna om varandra. Gemensamt för dessa är att de utgör viktiga ekonomiska, politiska och socio-kulturella socialpolitiska funktioner. Socialpolitiken ansvarar även för att ta hand om och hjälpa de medborgare som inte är arbetsföra och därmed inte kan försörja sig själva, så som barn och äldre. Socialpolitik handlar också om makt och kontroll; om att legitimera den politiska makten bland medborgarna genom att bl.a. tillfredsställa medborgarnas efterfrågan på trygghet, jämlikhet och social rättvisa samt att anpassa medborgarna till samhället, bl.a. genom kontroll, så som barnskyddsåtgärder eller kriminal- och missbrukarvård. Genom socialpolitiska åtgärder socialiseras även medborgarna till att leva enligt rådande normer och till att bli en del av samhället. (Raunio, 1995, s. 158–162)

Den socialpolitiska verksamheten kan delas in i åtgärder som sker i snäv bemärkelse och åtgärder som sker i vid bemärkelse. Socialpolitiska åtgärder i snäv bemärkelse syftar på sådan verksamhet som direkt påverkar medborgarnas möjligheter till välbefinnande. Ofta handlar detta om s.k. social trygghetspolitik och socialskydd samt social gemenskap och inkludering. Socialpolitiska åtgärder i vid bemärkelse innefattar i sin tur all sådan verksamhet som även indirekt påverkar medborgarnas möjligheter till välbefinnande. Exempel på sådan verksamhet är bl.a. hälso- och sjukvård samt bostads-, arbets-, regional- samt miljö- och livsmedelspolitik. Men även internationell socialpolitik samt övrig samhällspolitik kan indirekt påverka

medborgarnas möjligheter till välbefinnande. Också inom utbildningspolitik kan socialpolitisk verksamhet ske. En utbildningspolitisk åtgärd kan t.ex. handla om att öka den utbildningsmässiga jämlikheten vilket i sin tur ökar den sociala jämlikheten i samhället. (Nygård, 2013, s. 16–17, 25–26, 29–30)

Enligt Raunio (1995, s. 28) handlar det om socialpolitiska åtgärder då ett subjekt skapar socialpolitisk verksamhet som inkluderar ett objekt för att uppnå en viss socialpolitisk målsättning. I Norden är det socialpolitiska subjektet ofta, men inte alltid, staten och kommunerna, dvs. den offentliga sektorn. Aktörer som också agerar subjekt och ofta kompletterar den offentliga sektorn är t.ex. olika föreningar och kyrkan. Den socialpolitiska verksamheten kan, som ovan nämnts, handla om såväl direkta som indirekta socialpolitiska åtgärder. Objekt för de socialpolitiska åtgärderna kan bestå av hela befolkningen eller av en specifik grupp av medborgare. Då objektet består av hela befolkningen handlar det ofta om sociala rättigheter som bl.a. kan tilldelas på basis av medborgarskap. Specifika grupper kan i sin tur handla om medborgare som konstaterats ha ett hjälpbehov eller av individer som genom olika fördelar eller meriter kan åtnjuta socialpolitisk verksamhet. Vilken målsättning socialpolitiken har är såväl plats- som tidsbundet och kan därmed variera kraftigt. (Nygård, 2013, s. 37–47)

Nygård (2013) delar in motiven för socialpolitiska åtgärder i fem kategorier: moralfilosofiska, befolkningspolitiska, ekonomiska, välfärdsideologiska och sociala. Moralfilosofi är ett klassiskt motiv som ofta använts i historien. Socialpolitisk verksamhet som motiverats utifrån ett moralfilosofiskt perspektiv utgår ofta ifrån att hjälpa dem som har det allra sämst ställt. Ett annat socialpolitiskt motiv är det befolkningspolitiska genom vilket samhället velat styra medborgarnas reproduktion och därmed garantera att medborgarantalet inte sjunker, men även samtidigt skapa normer för hur och när det är bäst att föröka sig. Dessutom har reproduktionen varit av betydelse också i ekonomiska frågor eftersom samhället ständigt kräver ny arbetskraft; ekonomi i sig själv kan som sagt även agera socialpolitiskt motiv. Välfärdsideologier, vad som egentligen är socialpolitikens målsättningar och statens ställning till dessa, har varit och är även i sig ett motiv. Slutligen kan socialpolitiska motiv även ses ur ett socialt perspektiv vars främsta uppgift har varit att upprätthålla stabilitet i samhället, ofta genom att eftersträva jämlikhet. (Nygård, 2013, s. 46–53)

Småbarnspedagogiken och dess verksamhet har ett tydligt socialpolitiskt syfte, nämligen att tillsammans med annan samhällsservice som riktar sig till vårdnadshavare och barn, stöda barnfamiljer och deras vardag. Dessutom kan småbarnspedagogiken även motiveras ur ett samhällsnyttigt perspektiv eftersom dess verksamhet möjliggör kombinationen av arbets- och familjeliv samtidigt som den utjämnar ojämlikheter barn emellan genom att erbjuda alla barn lika rätt till lärande. Enligt Utbildningsstyrelsen (2022, s. 7) har småbarnspedagogiken bl.a. som syfte att främja jämlikhet, men även likabehandling, icke-diskriminering, delaktighet och gemenskap. Utöver dessa aspekter handlar småbarnspedagogik givetvis också om att främja det livslånga lärandet. Småbarnspedagogiken i Finland är en viktig del av barnets uppväxt och lärostig, men även av det finländska utbildningssystemet. Småbarnspedagogiken är även en viktig samhällsservice med uppgift att främja barnets uppväxt, utveckling och lärande, möjliggöra vårdnadshavarnas deltagande i arbets- och studieliv, stärka delaktighet och samhällsdeltagande samt förebygga marginalisering. (Alila, et al., 2014 s. 11; Utbildningsstyrelsen, 2022, s. 7, 15, 20)

Den allmänna service som småbarnspedagogiken utgör och som är riktad till alla barn och familjer kallas för primärprevention. Syftet med denna form av service är att stödja alla individers möjligheter och färdigheter att hantera sitt eget liv. Ofta motiveras primärpreventioner med att de är kostnadseffektiva. Primär prevention handlar om att minska och förebygga risker och problem. Inom småbarnspedagogiken sker detta förebyggande arbete på många sätt, bl.a. genom handledning och lärande. (Huhtanen, 2004, s. 43; Karila, 2016, s. 19–20; Laine & Talo, 2002, s. 151–152)

Sekundär och tertiärprevention handlar i sin tur om risker eller problem som redan existerar; det är förstås möjligt att även reparera problem som redan uppstått, men detta kräver mer resurser och är även ur ett ekonomiskt perspektiv mycket kostsammare. Det finns med andra ord ett positivt samband mellan problemets storlek och kostnaderna detta medför samhället: ju senare en tar tag i riskerna eller problemen, desto mer resurser kräver de och därmed är de även dyrare för samhället. Sekundär prevention behandlar med andra ord problem som redan existerar och jobbar för att minska dessa och minimera dess verkan. Målsättningen med tertiär prevention handlar i sin tur mer om rehabiliterande åtgärder, om att minimera redan existerande störningar i funktionsförmågan eller färdigheterna. (Huhtanen, 2004, s. 43; Karila, 2016, s. 19–20; Laine & Talo 2002, s. 151–152)

Inom småbarnspedagogiken sker det förebyggande arbetet genom att erbjuda barnet sådana stödformer hen behöver, då hen behöver. Genom att stödet erbjuds i rätt tid, genom individuella

lösningar med utgång i barnets styrkor och i enlighet med barnets behov främjar stödet barnets utveckling, lärande och välbefinnande samtidigt som de förebygger att problemen blir mer komplexa och därmed förebygger det även marginalisering. Stödet inom småbarnspedagogiken kan ges på tre olika nivåer: som allmänt stöd, som intensifierat stöd och som särskilt stöd. Det allmänna stödet handlar om enskilda stödformer så som olika pedagogiska lösningar som genomförs i den egna barngruppen. Om det allmänna stödet är otillräckligt har barnet rätt till s.k. intensifierat stöd. Intensifierat stöd planeras individuellt, erbjuds genast och så länge behovet kräver. Stödet är planerat och stödformerna mångsidiga, samtida och regelbundna. Intensifierat stöd fungerar förebyggande genom att hindra stödbehovets tillväxt. Då det allmänna och intensifierade stödet inte är omfattande nog har barnet rätt till särskilt stöd. Denna form av stöd innebär ett kontinuerligt behov av olika stödformer och stödtjänster. Gemensamt för alla stödformer är att de planeras pedagogiskt, att de utgår ifrån barnets bästa och beaktar barnets möjligheter till gemenskap och delaktighet. (Utbildningsstyrelsen, 2022, s. 58, 62–65)

1.1. Syfte

Syftet med denna avhandling är att diskutera marginalisering som ett socialt problem och hur småbarnspedagogik kan fungera som socialpolitisk verksamhet i syfte att förebygga marginalisering. Forskningsfrågorna i denna avhandling är därför följande:

- Hur förklaras sociala problem?
- Vad ökar riskerna för marginalisering och hur kan dessa förebyggas eller repareras?
- Vilken är den allmänt förebyggande verksamhet som sker inom småbarnspedagogiken i förhållande till marginalisering?

Den första forskningsfrågan besvaras genom att definiera och redogöra för tre perspektiv på sociala problem. Följande forskningsfråga besvaras i sin tur genom att definiera begreppet marginalisering samt genom en genomgång av olika risk- och skyddsfaktorer som kan komma att påverka individen och hans möjligheter att bli en del av det etablerade samhället. Slutligen besvaras forskningsfråga tre genom att lyfta fram syftet med småbarnspedagogik samt redogöra för den verksamhet som sker inom småbarnspedagogiken som även kan ses som förebyggande arbete när det kommer till marginalisering.

1.2. Uppbyggnad

Avhandlingen består totalt av fem huvudkapitel: inledning, sociala problem, marginalisering, småbarnspedagogik och sammanfattande avslutning. I inledningen ovan uppmärksammades socialpolitik och socialpolitisk verksamhet för att motivera på vilket sätt denna avhandling är socialpolitiskt relevant. Syftet med följande kapitel är i sin tur att definiera och ta fasta på olika teoretiska perspektiv på sociala problem. Teorier som tas upp i kapitlet handlar om sociala problem som ett resultat av stämplingsprocesser, maktstrukturer och konflikter samt sociala problem sett ur ett välfärdsteoretiskt perspektiv.

Följande teorikapitel behandlar ett specifikt socialt problem, nämligen marginalisering. Detta kapitel inleds med olika definitioner av marginalisering samt de närliggande begreppen (social) exkludering och (social) utslagning. Kapitlet avslutas med en redogörelse för olika risk- och skyddsfaktorer som kan komma att påverka individens relation till det etablerade samhället.

Det sista teorikapitlet handlar om småbarnspedagogik, och då i synnerhet småbarnspedagogik som socialpolitisk verksamhet. Kapitlet börjar med att på olika sätt att motivera småbarnspedagogisk verksamhet och ta en titt på hur småbarnspedagogiken utvecklats i Finland. Sedan fortsätter kapitlet genom att redogöra för vad förebyggande arbete inom småbarnspedagogiken innebär, bl.a. genom att ta fasta på utbildningsmässig jämlikhet samt fostran och socialisationsprocesser. Avhandlingen avslutas slutligen med en sammanfattande diskussion.

2. Sociala problem

Marginalisering och (social) utslagning innebär ofta att individen inte längre har möjlighet att aktivt vara en del av det etablerade samhället eller delta i dess verksamhet. Detta anses i sig ofta vara ett betydande socialt problem i samhället. Trots att sociala problem i första hand enbart berör en liten minoritet av befolkningen påverkar de ofta indirekt även den majoritetsbefolkning som lever enligt de rådande förväntningarna och normerna som är rådande i samhället. Hur sociala problem definieras är dock alltid plats- och tidsbundet. (Ambjörnsson & Gaunt, 1984, s. 8; Haapala, 1989, s. 94; Kuusi & Kuusi, 1948, s. 10–11; Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen, 2010, s. 11-12; Reivinen & Vähäkylä, 2013)

Syftet med detta kapitel handlar därför om att ta fasta på hur sociala problem kan definieras. Detta görs genom att i kapitlet lyfta fram olika teorier som alla förklarar sociala problem, dess följder och lösningar på dessa på olika sätt. De första teorierna handlar om avvikande beteende och stämplingsprocesser. Enligt teorierna om avvikande beteende uppstår sociala problem i samband med beteenden, handlingar eller situationer som inte stämmer överens med omgivningens rådande förväntningar. Detta medför i sin tur ofta kostnader för samhället. Stämplingsprocesserna i sin tur fokuserar snarare på omgivningen, dvs. De som definierar det avvikande beteendet, handlingen eller situationen. Enligt denna teori kan sociala problem framförallt lösas genom ökad tolerans och acceptans för olikheter samt genom att minska den makt omgivningen har vilket gör stämplingsprocesserna möjliga och fördelaktiga. (Rubington & Weinberg, 2003, s. 124, 174, 176-177)

Följande teori tar i sin tur fasta på samhällsliga maktstrukturer och konflikter, framförallt ur ett marxistiskt perspektiv. Enligt denna teori uppstår sociala problem p.g.a. sociala ojämlikheter och klassindelningar där de med makt utnyttjar de maktlösa. Lösningen på alla sociala problem handlar därför om en total omstrukturering av samhället och absolut social jämlikhet. Kapitlet avslutas sedan genom att behandla välfärdssamhällets syn på sociala problem. Ur detta perspektiv handlar sociala problem om brister i välfärden. Genom olika socialpolitiska åtgärder, bl.a. inkomstöverföringar, försöker välfärdssamhället uppnå en hög individuell välfärd och en hög grad av individuell behovstillfredsställelse. (Meeuwisse & Swärd, 2019, s. 83; Rubington & Weinberg, 2003, s. 225)

2.1. Definitioner

Sociala problem kännetecknas framför allt av att de är sociala till sin karaktär, dvs. att de påverkar fler än enbart en enskild individ. Utöver detta påverkar sociala problem samhället i en negativ riktning genom att påverka dess normsystem, stabilitet eller allmänna ordning. Sociala problem kan definieras som sociala risker som eskalerat och därmed orsakar allt större problem för såväl individ som samhälle. Sociala risker kan i sin tur delas in i tre olika kategorier: s.k. naturliga situationer, hälsorelaterade faktorer samt sociokulturella och ekonomiska orsaker. De s.k. naturliga situationerna handlar om olika skeden i livet då individen mer eller mindre är beroende av hjälp utifrån, men enbart under en viss period, t.ex. under barndomen och ålderdomen. De hälsorelaterade faktorerna anses vara sådana som kan ske vem som helst och handlar om psykisk och fysisk ohälsa samt olika funktionsvariationer. De sociokulturella eller ekonomiska orsakerna är till sin natur beroende av bl.a. de rådande värderingarna i samhället, arbetsmarknaden och medborgarnas familjesituationer, t.ex. arbetslöshet. (Nygård, 2013, s. 65)

Enligt Rubington och Weinberg (2003) finns det tre kriterier som bör uppfyllas för att något ska kunna definieras som ett socialt problem. För det första bör det finnas en uppfattning om att en specifik situation existerar och för det andra att denna situation är oförenlig med värderingar som delas av en betydande andel människor. Det tredje och sista kriteriet innebär att denna betydande andel individer dessutom är överens om att läget är ohållbart och att det krävs någon form av åtgärder för att förändra situationen. Påpekas bör att en uppfattning om en situation inte alltid bör stämma överens med verkligheten. Värderingar kan även variera mycket kraftigt människor emellan, vilket även betyder att uppfattningen om sociala problem varierar. Hur många individen som krävs för att en grupp ska anses vara betydande är omöjligt att säga exakt. Rubington & Weinberg konstaterar däremot att organiserade grupperingar samt individer i ledarskaps- och maktpositioner tenderar att ha större inflytande när det kommer till att definiera sociala problem. (Rubington & Weinberg, 2003, s. 5)

Meeuwisse och Swärd (2019) anser att sociala problem alltid berör samhället, dess struktur och organisering. Problemen ses som ett oönskat bekymmer med negativa konsekvenser för en viss befolkningsgrupp eller t.o.m. hela samhället. Problemen är ofta synliga och sker på offentliga arenor, eller åtminstone orsakar de oro hos majoritetsbefolkningen. Problemen kännetecknas även av att de är möjliga att åtgärda och att de oftast åtminstone delvis ses som samhällets ansvar att åtgärda dessa. (Meeuwisse & Swärd, 2019, 39–41)

Under den förindustriella tiden benämndes sociala problem ofta som ”nöden” och bestod av svält, fattigdom, barndödlighet och problematik kring omsorg av både barn och äldre. Fattigdom var fortsättningsvis ett problem i industrisamhället men då benämndes de sociala problemen som ”den sociala frågan” med vilket en syftade på de sociala oroligheter som sågs som ett hot mot samhällets ordning och stabilitet, men även som ett politiskt missnöje. Problemen handlade dock inte enbart om fattigdom utan omfattade även tiggeri, familjevåld och alkoholkonsumtion samt dåliga arbets- och bostadsförhållanden. Staten tog under denna tid alltmer ansvar, främst genom olika lagreformer. (Meeuwisse & Swärd, 2019, s. 23, 26–27, 29, 34, 28–31)

När välfärdssamhället växt sig allt starkare blev statens roll även allt större. Staten försöker lösa de rådande sociala problemen med olika socialpolitiska åtgärder, välfärdstjänster och inkomstöverföringar. Problemen i välfärdssamhället sägs ofta bero på ojämlikheter och består i praktiken av arbetslöshet, dåliga bostadsförhållanden, missbruk och marginalisering. I dagens senmoderna samhälle kännetecknas problemen allt oftare av globalisering och social exkludering och består i praktiken av flyktingströmmar, arbetsmarknadsmigration, problem inom bl.a. försörjning hos vissa grupper, t.ex. unga, samt segregering. Statens ansvar är fortsättningsvis stort, nu sker dock även en alltmer omfattande överstatlig reglering, t.ex. genom EU och FN. (Meeuwisse & Swärd, 2019, 29, 31–33)

Sociala problem är med andra ord såväl plats- som tidsbundna: hur problem tolkas, vad som orsakar dessa och vem som anses ansvara över lösningarna varierar. I vilken grad sociala problem ges uppmärksamhet och hur de tolkas i samhället beror bl.a. på historiska förhållanden, rådande politik, kulturella aspekter, ekonomiska förhållanden och förhållandet till andra problem som finns i samhället. Huruvida problemet sedan prioriteras kan bl.a. bero på politiska prioriteringar, problemets närhet och dess nyhetsvärde, tolkningar av problemets allvar och omfattning, statusen hos de samhällsgrupper som berörs av problemet samt uppfattningarna om lösningar som är möjliga med de rådande resurserna. (Meeuwisse & Swärd, 2019, s. 23, 34, 51)

2.2. Sociala problem, avvikande beteende och stämplingsprocesser

Enligt teorin om avvikande beteende är sociala problem ett resultat av normbrytande beteenden och skadliga strukturer som har negativa följder i ett annars välfungerande samhälle. Denna teori var speciellt dominant i Amerika under tiden efter första världskriget till och med fram till

1950-talet. Teorin behandlar avvikande beteenden och i synnerhet de bakomliggande orsakerna till dessa beteenden. Enligt detta perspektiv är sociala problem alltid ett resultat av ett avvikande från det förväntade beteendet eller den förväntade situationen. (Meeuwisse & Swärd, 2019, s. 80–81; Rubington & Weinberg, 2003, s. 124–125, 174)

Det avvikande beteendet beror enligt denna teori på att individen genomgått en olämplig socialisationsprocess. Lösningen på avvikande beteende och därmed även sociala problem vore därför att individen genomgår en ny socialisationsprocess genom en primärgrupp som agerar enligt de rådande förväntningarna. Andra orsaker till avvikande beteende hos individen förklarades bero på begränsade möjligheter att uppnå önskvärda målsättningar genom att agera enligt rådande förväntningar eller uppfattningar om att avvikelse kan resultera i välmående, alternativt åtminstone minskat illamående. Genom att minska de påfrestningarna som motiverar till det avvikande beteendet och öka legitima handlingsmöjligheter kan en med andra ord enligt denna teori minska det avvikande beteendet och därmed även de sociala problemen. Avvikande beteende resulterar ofta i kostnader för samhället och riskerar även att resultera i etablerade kriminella sociala gemenskaper. (Rubington & Weinberg, 2003, s. 124)

Stämplingsteorin i sin tur försöker besvara de frågor som teorin om avvikande beteende inte lyckas tillfredsställa. I stället för att undersöka de bakomliggande orsakerna till avvikande beteende och sociala problem fokuserar stämplingsteorin framför allt på att undersöka omgivningens reaktioner. Enligt denna teori definieras nämligen såväl avvikande beteende som sociala problem av omgivningen genom dess reaktioner. Stämplingsteorin undersöker med andra ord de som definierar de sociala problemen, omständigheterna som råder då en individ eller situation stämplas som ett socialt problem och konsekvenserna av denna stämpling. Enligt stämplingsteorin kan sociala problem lösas genom ökad tolerans och acceptans gentemot olikheter i samhället, och därmed minskad stämpling. Stämplingsprocesser i sig kan minskas genom att minska den makt omgivningen har och som i sig möjliggör stämplingsprocesserna samt genom att minska stämplandets fördelar och dess effekter. (Meeuwisse & Swärd, 2019, s. 81–82; Rubington & Weinberg, 2003, s. 174, 176–177)

För att omgivningen ska lyckas definiera normbrytande individer, beteenden eller händelser och därmed även sociala problem krävs för det första en passlig, negativ etikett och för det andra makt att befästa denna. Individer som definierar normbrytande beteende och sociala problem gynnas ofta själva av stämplingsprocessen. Stämplingsprocesser kan dock även ske i form av yrkesutövning, t.ex. i form av journalistik. Primär avvikelse kan åtföljas av s.k. sekundär avvikelse vilket innebär att någon eller något som redan definierats som normbrytande

och problematiskt fortsätter att utveckla ytterligare avvikelser eller problem. Om t.ex. en individ stämplat som socialt problem förväntar sig omgivningen nämligen att hen ska fortsätta agera i enlighet med denna kategorisering, dvs. agera normbrytande och därmed även skapa ytterligare sociala problem. Detta kan i sin tur begränsa individens liv och möjligheter så att hen slutligen inte ges andra valmöjligheter än att agera avvikande och därmed utveckla ytterligare normbrytande beteenden. (Rubington & Weinberg, 2003, s. 176)

Howard Becker anser att avvikelser och därmed sociala problem inte i sig är en handling, utan snarare ett resultat av att omgivningen beskriver handlingar som avvikande. Becker menar med andra ord att individer, beteenden och situationer enbart är avvikande och sociala problem eftersom omgivningen lyckats stämpla dem som sådana. Sociala problem är därmed beroende av hur omgivningen reagerar och tolkar såväl handlingar som sociala problem; vad som avses vara ett socialt problem är alltså beroende av vem och hur det definieras. (Becker, 2006, s. 13; Rubington & Weinberg, 2003, s. 175)

Avvikande beteende skapas enligt Becker (2006) då sociala grupper upprätthåller regler och sanktioner samtidigt som de stämplar påstådda regelförbrytare. Avvikande handlingar kan alltså inte existera utan regler som strider mot handlandet, om inte omgivningen uppmärksammar handlingen i fråga och dessutom anser den vara så problematisk att något måste göras åt saken. Avvikande handlingar och utanförstående individer skapas med andra ord genom en interaktion mellan regelskaparna och dess övervakare samt de individer som enligt de förstnämnda handlat avvikande. (Becker, 2006, s. 22–24, 135–136)

För att ett avvikande alltså överhuvudtaget ska ske bör regler såväl skapas som upprätthållas; någon bör med andra ord skapa regler och någon bör även se till att dessa efterföljs. Dessutom krävs det att någon ser till att de som inte följer reglerna bestraffas samtidigt som det avvikande beteendet får offentlig uppmärksamhet och därmed inte kan ignoreras. Omgivningen reagerar ofta på det avvikande beteendet eftersom den tror sig vinna fördelar med det. (Becker, 2006, s. 107–108, 125)

Regler baserar sig ofta på värderingar och uppstår då individen tvingas överväga mellan olika handlingsalternativ i konkreta situationer. Till skillnad från värderingar är regler därför ofta mer konkreta. En del regler är formella medan andra är informella. De förstnämnda består av bl.a. lagar och övervakas av olika myndigheter, t.ex. polisväsendet. Brott mot dessa kan leda till formella sanktioner. De sistnämnda består däremot av informella överenskommelser. Dessa

övervakas och sanktioneras av omgivningen, vilket i sig resulterar i att de upprätthålls. (Becker, 2006, s. 17, 114)

Regler och regelbrott är plats- och tidsbundna vilket betyder att såväl rådande regler som omgivningens reaktioner på påstådda regelbrott varierar. Sociala regler kan variera t.ex. beroende på klasstillhörighet, etnicitet och kultur. Flera sociala regler kan därmed existera sida vid sida vilket resulterar i skilda uppfattningar om och reaktioner på påstådda regelbrott. Omgivningens reaktioner är även beroende på vem det är som anses vara skyldig till regelbrottet och vem det är som i någon form lidit p.g.a. denna påstådda handling; att regelbrott sker innebär inte automatiskt att omgivningen reagerar. Dessutom har inte alla individer samma makt att skapa, vidmakthålla eller tillämpa regler på andra eftersom detta kräver såväl politisk som ekonomisk makt. (Becker, 2006, s. 24–29)

Alla sociala grupper har sociala regler enligt vilka de förväntas handla. En person som anses bryta mot en etablerad social regel kan av den övriga gruppen förknippas med regelbrott och anses allmänt opålitlig. Detta kallar Becker (2006) för utanförstående. Men den sociala gruppen kan även anses utanförstående av den person som påståendevise bröt mot de sociala regler om personen i fråga inte accepterar den regel hen påståendevise bröt eller om hen anser att de som dömer det påstådda regelbrottet inte är kompetenta eller berättigade att göra så. Eftersom en del regelbrott fördöms hårdare än andra varierar även graden av utanförskap, en individ eller en grupp kan med andra ord befinna sig mer eller mindre utanför. (Becker, 2006, s. 17–18, 26–27)

Beteenden som överensstämmer med de rådande reglerna kan antingen uppfattas som sådana, dvs. som konformt beteende eller, trots att det egentligen inte är det, som avvikande och alltså falskt anklagade regelbrott. Falskt anklagat avvikande beteende innebär att omgivningen upplever att en person gjort sig skyldig till ett regelbrott trots att personen i fråga inte gjort det. Regelbrytande beteende kan även ske i hemlighet för det övriga samhället, vilket innebär att omgivningen inte reagerar eller upptäcker de regelbrott som sker. Ofta agerar individer i hemlighet p.g.a. rädsla för olika former av sanktioner. Exakt hurudan dessa sanktioner är kan för individen vara väldigt oklart, men så länge hen är övertygad om att dessa kommer äga rum och påverka hens övriga liv och relationer inom det etablerade samhället begränsas det avvikande beteendet ofta till att förbli tillfälligt. (Becker, 2006, s. 31–32, 66–67)

De oskrivna sociala reglerna upprätthålls ofta genom social kontroll. Detta sker genom maktutövning där beteenden som stämmer överens med de rådande sociala reglerna värdesätts och bemöts positivt. Beteende som i sin tur bryter mot de rådande sociala reglerna värdesätts

negativt och bestraffas med olika former av sanktioner. Detta leder till att individer i största allmänhet anser det regelbrytande beteendet vara olämpligt eller omoraliskt, vilket i majoriteten av fallen leder till att regelbrott inte sker. (Becker, 2006, s. 61)

Att av omgivningen stämplas som avvikande påverkar nämligen personens sociala deltagande och framför allt personens offentliga självbild. Enligt Becker (2006) är omgivningens reaktion och i detta fall offentliga beteckning av en person som avvikande avgörande när det kommer till huruvida en person skapar ett avvikande beteendemönster eller inte. En person som antas begå avvikande handlingar kan även antas ha andra ickeönskvärda egenskaper utöver handlingen i fråga. En person som av omgivningen stämplats som avvikande ges dessutom sällan samma möjligheter till regelrätt beteende i sin vardag vilket resulterar i att personen i fråga inte ges andra handlingsalternativ än regelbrytande beteende. (Becker, 2006, s. 39–42)

Avvikande beteende kan leda till en form av nedbrytning av den rådande sociala kontroll som existerar. Ofta sker detta i samband med att individen som anklagas för regelbrott förenas med en annan mindre grupp vars sociala regler inte stämmer överens med det etablerade samhällets. Tidigare erfarenhet av avvikande beteende och upplevelser av att sanktioner mist sin kraft möjliggör att avvikande beteende blir ett handlingsalternativ för individen. (Becker, 2006, s. 62)

Individer som handlar avvikande delar sällan åsikt med det etablerade samhället angående vad som avses vara avvikande beteende; individer som däremot delar synsätt på aktiviteten i fråga skapar ofta en egen kultur kring aktiviteten, en s.k. subkultur, som ofta även innefattar uppfattningar om dem själva och det avvikande beteendet men även relationer till det övriga samhället. Organiserade avvikargrupper skapar i sin tur en känsla av gemenskap eftersom de alla handlar avvikande. Att vara en del av en organiserad avvikargrupp påverkar individens självbild i hög grad och leder även ofta till att individen utvecklar en avvikaridentitet. Tillsammans förkastar gruppens medlemmar de rådande normerna och reglerna som de bryter, de kan t.o.m. förkasta hela den konventionella världen. (Becker, 2006, s. 44–45, 78)

Becker undersökte avvikande beteende i form av marijuana användning och kom i sin undersökning fram till att avvikarkarriären kan delas in i tre kategorier: 1) nybörjaren 2) den tillfälliga och 3) den regelbundna. Nybörjaren har tidigare delat det etablerade samhällets moraluppfattningar, men i och med hans avvikande beteende tar hen småningom avstånd till det etablerade samhällets normer och åsikter om rätt och fel. Då det avvikande beteendet ökat

och kan ses som tillfälligt har individen redan omformat sin moraluppfattning till den grad att den överensstämmer med det avvikande beteendet. (Becker, 2006, s. 62, 72–73)

För att det avvikande beteendet slutligen ska öka och bli regelbundet krävs att individen bryter kontakten med den del av det etablerade samhället som förhindrar hen att agera avvikande. Det avvikande beteendet blir även möjligt och därmed även ofta regelbundet om individen enbart omger sig med likasinnade, dvs. med andra som agerar avvikande. En individ som enbart är omgiven av andra med avvikande beteende möter aldrig motståndet hos det etablerade samhället som relevant på samma sätt som en person som är en del av det etablerade samhället; därmed uppstår aldrig samma bekymmer för den som redan är en del av avvikargruppen och hen behöver inte dölja sitt avvikande beteende. (Becker, 2006, s. 68, 70)

Becker (2006) utförde även en studie av dans musiker som avvikargrupp främst genom deltagande observationer mellan åren 1948 och 1949. Trots att denna grupp tydligt skiljde sig från det etablerade samhället var de sällan olagliga i sitt handlande. I sin undersökning konstaterade Becker bl.a. att isolering och (själv)segregering användes som ett medel för att skapa avstånd till det etablerade samhället, vilket ledde till att det etablerade samhället avsåg musikerna som ännu mer avvikande vilket i sin tur ökade segregeringen ytterligare. (Becker, 2006, s. 77, 80, 89)

2.3. Sociala problem, maktstrukturer och konflikter

Sociala problem kan även ses som ett resultat av samhällets klassindelning och framför allt utnyttjandet av arbetarklassen. Enligt detta perspektiv upprätthåller det kapitalistiska systemet fattigdom samtidigt som de med makt skapar och verkställer förhållanden som ytterligare gynnar deras egna intressen. Huruvida sociala problem uppmärksammas i samhället menas bero på omfattningen av klassdominansen och konflikter klasser emellan. Sociala problem anses stå i direkt proportion med utvecklingsgraden av det kapitalistiska systemet; om den kapitalistiska utvecklingen går framåt kommer t.ex. även andelen kriminalitet öka. Enligt detta perspektiv kan sociala problem lösas på två sätt: antingen genom en total omorganisation eller genom en samhällsomstörtning och därmed en genomgripande förändring. Båda alternativen bör hur som helst leda till ett klasslöst samhälle eftersom detta avlägsnar alla de sociala problem som uppstått p.g.a. det tidigare sociala system som kännetecknats av social ojämlikhet. (Rubington & Weinberg, 2003, s. 225)

Denna teori har sina rötter i den teori Karl Marx och Friedrich Engels skapade och som kom att kallas marxism. Enligt marxismen existerar enbart två ekonomiska positioner i samhället: de som kontrollerar de ekonomiska förhållandena och de som säljer sin arbetskraft till den förstnämnda gruppen. Marxismen hävdar att samhällsklassen utgör den viktigaste sociala enheten och att det är i denna som individen tar till sig värden, livsmönster och intressen eftersom hen identifierar sig med andra som befinner sig i samma ekonomiska position som hen själv. Enligt marxismen kännetecknas det kapitalistiska ekonomiska systemet av konkurrenskraft och främjandet av de egna intressena, vilket leder till klassutnyttjande och klasskamp samt att arbetarklassen lider av sociala problem så som fattigdom, arbetslöshet, ohälsa, missbruk, kriminellt beteende, mm. De sociala problemen är med andra ord ett resultat av klassdominans och -konflikter eftersom de intressen som gynnar den egna samhällsklassen ofta kolliderar med den andra samhällsklassens intressen. Marxismen hävdar att ända lösningen på de sociala problemen som uppstått till följd av klassförtrycket är för arbetarklassen att gå samman för att ta kontroll över staten. (Rubington & Weinberg, 2003, s. 221–223)

Enligt Marx och Engels (1986) kännetecknas nästan alla samhällen i historien av en samhällsindelning i olika sociala skikt där de ena klassas som förtryckare och den andra som förtryckt. Alla samhällen har enligt marxismen även i all tid präglats av klasstrider. Ibland har dessa skett mer öppet och ibland mer dolt. Dessa kamper har dock alltid resulterat i antingen en total omställning av samhället och dess ordning eller av båda parter undergång. Det moderna borgerliga samhället består enligt Marx och Engels (1986) av två klasser: bourgeoisie (borgare) och proletärer (arbetare). Dessa två sägs vara varandras totala motsatser där den ena utnyttjar och den andra blir utnyttjad. Bourgeoisien består av moderna kapitalister som äger de samhällseliga produktionsmedlen och som utnyttjar lönearbetarna. Utöver detta kännetecknas bourgeoisien av att de kontrollerar samtliga produktions- och samhällsförhållanden samtidigt som de ständigt önskar öka sin egen omsättning och försäljning. Som samhällsklass kan bourgeoisien enbart fortsätta sin existens om de handhar och dessutom även lyckas öka samhällets kapital. Detta i sin tur förutsätter lönearbetare. (Marx & Engels, 1986, s. 11–12, 15–16, 26)

Proletärerna består i sin tur av moderna lönearbetare som inte äger några produktionsmedel och som därför tvingas sälja sin arbetskraft för att överleva. Dessa kännetecknas av att de snarast betraktas som en utbytbar handelsvara som i hög grad påverkas av konkurrens- och marknadsförändringar. Konkurrensen inom bourgeoisien resulterar ofta i osäkra löneförhållanden för arbetstagarna då lönens enda uppgift ofta handlar om att hålla arbetarna

vid liv för att de ska kunna uppfylla sina plikter som arbetstagare. Dessutom leder inte en ökad ekonomisk tillväxt till en förbättrad situation för proletariatet, utan snarare tvärtom leder detta till ytterligare fattigdom. Livssituationen för de som lever inom denna samhällsklass ser mycket lika ut eftersom alla lever under lika dåliga förhållanden. Enligt marxismen har proletärerarna enbart möjlighet till social rörlighet om de lyckas förstöra och utplåna det nuvarande klassamhället och dess system. (Marx & Engels, 1986, s. 12, 20, 22, 25–26)

Det kapitalistiska samhället kan enligt Marx (1965) befinna sig i tre olika huvudtillstånd: fattigdom, växande välstånd eller rikedom. Det förstnämnda innebär alltid en förlust för arbetaren eftersom kapitalistens förlust alltid även innebär en förlust för arbetaren. Det växande välståndet innebär däremot till en början gynnsamma förhållanden för arbetaren eftersom det råder konkurrens mellan kapitalisterna då efterfrågan på arbetskraft är större än utbudet. Men enligt Marx leder detta tillstånd av växande välfärd till att de större kapitalisterna sänker de mindre vilket i sin tur leder till att också de mindre kapitalisterna blir arbetare. Detta i sin tur leder till att konkurrensen om arbetare blir allt mindre och i stället ökar konkurrensen mellan arbetare; efterfrågan av arbetare är åter mindre än utbudet. En del arbetare blir därför tiggare och/eller svälter ihjäl. I ett välbärgat samhälle finns det däremot knappt intresse alls i arbete eller kapital och arbetstillfällena är därför minimala, vilket leder till extrem konkurrens mellan arbetare, vilket i sin tur leder till minimal arbetslön då efterfrågan åter är mindre än utbudet; *”samhällets största möjliga rikedom ... innebär stationär misär för arbetarna.”* (Marx, 1965, s. 54–57, 59)

Arbetarens lön bestäms alltså alltid genom en kamp mellan kapitalisten och arbetaren som alltid resulterar i en vinst för kapitalisten och en förlust för arbetaren. Lönen består av en nödvändig taxa vars syfte är hålla arbetaren vid liv och försörja arbetarens familj, så att arbetarsläktet inte dör ut. Efterfrågan på arbetare reglerar i sin tur antalet arbetare: är efterfrågan mindre än utbudet, blir en del av arbetarna tiggare och/eller svälter ihjäl. Arbetaren existerar därför likt andra varor där efterfrågan är avgörande för dess fortsatta existens. Konkurrensen mellan arbetarna är därför hård. (Marx, 1965, s. 53)

Arbetaren är snarare en vara eller ett levande kapital än en mänska. Arbetarens värde är därmed beroende av utbud och efterfrågan. För arbetaren innebär arbetslöshet att hen förblir utan lön, levebröd och hopp. Men också jordägaren och kapitalisten befinner sig i ständig kamp. Kapitalisten ser jordägaren som egoistisk, sysslolös och grym medan jordägaren beskyller kapitalisten för att vara en affärsslug samhällsfarlig penningskurk och orsaken till samhällets all fattigdom och brottslighet. Enligt Marx (1965) har privategendomen gjort mänskan dum och

primitiv eftersom människan anser att ett föremål är hens först då hen äger det. Därför anser Marx att mänskligheten heller inte kan bli fri innan privatägandet upphör. (Marx, 1965, s. 73, 76–77, 89–90)

Marx och Engels (1986) hävdade därför att lösningen på alla sociala problem vore ett klasslöst samhälle. För att nå detta krävs en hel del åtgärder, vilka kan se olika ut beroende på plats- och tid. Enligt Marx och Engels bör proletariatet ta över makten och privatägandet upphöra. Med andra ord bör såväl makt som kapital tas av bourgeoisien. Andra åtgärder som Marx och Engels förespråkade var bl.a. en ökad beskattning, slopad arvsrätt, tvångsinlösnings av egendom, utökandet av statens makt och monopol gällande t.ex. bankväsende och transport, samhällelig produktionsplanering, arbetstvång för alla medborgare, minskad skillnad mellan stad och landsbygd samt offentlig och konstansfri fostran för alla barn. (Marx & Engels, 1986, 37–38)

2.4. Sociala problem o välfärdssamhället

Ur ett välfärdsteoretiskt perspektiv handlar sociala problem om brister i välfärden och då främst ekonomiska sådana, men också sociala och psykiska. Lösningarna består därför ofta av socialpolitiska åtgärder, framför allt inkomstöverföringar. Hur en ser på och definierar välfärd är dock avgörande. Välfärd kan bl.a. definieras utifrån ett resurs- eller ett behovsperspektiv. Det förstnämnda innebär mätandet av individens resurser där välfärd helt enkelt är lättare att uppnå ju mer resurser individen har tillgång till. Enligt det sistnämnda handlar välfärd i sin tur om att tillgodose individens behov. Målsättningen är enligt välfärdsteorin att skapa ”ett gott samhälle”, dvs. skapa möjligheter till individuell välfärd vilket i sig betyder en hög grad av individuell behovstillfredsställelse, med andra ord tillräckliga materiella, sociala och psykiska resurser. (Meeuwisse & Swärd, 2019, s. 83; Nygård, 2013, s. 56)

Enligt Allardt (1975) kan välfärd definieras och undersökas ur fler perspektiv. Välfärd kan t.ex. undersökas allmänt ur ett objektiva perspektiv. Men välfärd kan också ur ett mer subjektivt och individinriktat perspektiv där individens egna uppfattningar om vad välfärd innebär beaktas. Allardt skiljer även på levnadsnivå och livskvalitet där det förstnämnda enbart beaktar de materiella resurser som en individ har tillgång till medan det sistnämnda även innefattar behov som inte kan tillfredsställas med hjälp av materia, så som relationer till andra människor, till samhället och till naturen. (Allardt, 1975, s. 13, 23)

Eftersom det inte är möjligt att undersöka "ett gott samhälle" undersöks ofta förhållanden som anses befina sig utanför det goda samhällets gränser, dvs. då samhällsmedborgaren inte har möjlighet att tillfredsställa sina behov, t.ex. fattigdomsforskning. Levnadsnivåforskning undersöker därmed konkreta resurser (eller bristen på sådana) i stället för individers upplevelser av situationen. Levnadsnivåforskning utgår därför ifrån det s.k. resursperspektivet där det antas att individer med större resurser även har större möjligheter att uppfylla sina behov och forma sitt liv i önskad riktning. Välfärdspektivet tar inte direkt fasta på de bakomliggande orsakerna till att sociala problem uppstår, utan fokuserar i stället på de redan existerande bristerna och dess lösningar. (Meeuwisse & Swärd, 2019, s. 83–84, 92)

Välfärd kan även definieras utifrån ett behovsperspektiv och behandlar då huruvida människor har möjlighet eller inte att tillfredsställa sina behov. Dessa behov kan handla om allmänt accepterade målsättningar och kan motiveras utifrån individens egen önskan om att uppfylla behovet, med att andra fått samma eller liknande behov uppfyllda eller som ett allmängiltigt behov vilket alla bör ha möjlighet att uppfylla. Behov har ofta delats in i fysiska, psykiska och andliga behov. Påpekas bör dock att behov är plats- och tidsbundna och förändras även i takt med att samhällets förändras. Behov är därmed inte konstanta utan kan variera. (Allardt, 1975, s. 16, 19, 20)

Lycka kan i sin tur definieras som individens egen uppfattning över hur väl hens materiella, men även andra behov, så som relationer till andra människor, till natur och till samhället uppfylls. Individens egen uppfattning stämmer dock inte alltid överens med objektiva mätningar av individens levnadsnivå; den subjektiva upplevelsen stämmer med andra ord inte alltid överens med den objektiva. En del behov kan aldrig uppfyllas för mycket, medan andra har en s.k. optimal fyllnadsnivå och där maximal uppfyllnad t.o.m. kan vara skadlig för individen eftersom den då hindrar individen att uppfylla andra behov. Ofta ses även behov i sig självt som en resurs: redan uppfyllda behov kan nämligen stöda individen att uppfylla ytterligare behov. (Allardt, 1975, s. 23–24, 26)

Allardt (1975) delar in de mänskliga behoven i tre kategorier: att ha, att älska och att vara. Det förstnämnda, att ha, handlar enligt Allardt (1975) om fysiologiska grundbehov, så som näring, syre och värme. Dessa är s.k. bristbehov och kan uppfyllas till en max-gräns. Dessa mäts ofta genom de resurser som individen har tillgång till och med vilka hen kan uppfylla behoven. Ibland uppstår dock något som Allardt kallar för konstgjorda behov, dvs. sådana behov som individen tror sig eller önskar ha. Att älska är i sin tur ett tillväxt- och utvecklingsbehov och innefattar behov av solidaritet, kärlek och gemenskap. Detta behov förutsätter att människor har

ett gemensamt språk vilket möjliggör kommunikation, men även att människan har en viss förståelse för andra och kan sätta sig in i andras situationer. (Allardt, 1975, s. 27–33)

Den sista behovskategorin som Allardt (1975) beskriver som ”att vara” handlar om s.k. tillväxt och utvecklingsbehov. Att uppfylla varandets behov innebär för individen att hen ges möjlighet att uppfylla sig själv och sina möjligheter samt skapa en relation till den sociala omgivningen och samhället. Dessa behov innefattar en känsla av oersättlighet där individen bemöts som en person, med någon form av anseende, med möjlighet till sociala och privata aktiviteter samt politiska resurser, dvs. att individen har möjlighet att påverka sitt liv och sin situation. Påpekas bör att en del resurser eller behov kan placeras i fler än en av Allardts kategorier. T.ex. kan utbildning innebära en resurs för att möjliggöra tillfredsställandet av de fysiologiska grundbehoven (”att ha”) eftersom utbildning ökar individens möjligheter till en inkomst. Samtidigt kan även utbildning vara ett sätt för individen att uppfylla sig själv och utöka sin potential (”att vara”). (Allardt, 1975, s. 28–29, 33–34)

Enligt Titmuss (1974) kan lösningarna på sociala problem ur ett välfärdsperspektiv delas in i två kategorier: selektiva och alltså individbaserade samt universella och därmed rättighetsbaserade åtgärder. Det selektiva perspektivet handlar om att anpassa individen till samhällets rådande normer och värderingar. Samhällets uppgift är därmed att upprätthålla kontroll och ordning. Enligt denna modell av välfärd har individen två arenor som kan hjälpa hen att uppfylla sina behov: familjen och den privata marknaden. Om dessa av någon anledning är otillräckliga är det samhällets ansvar att tillfälligt tillgodose individens behov, tills hen åter klarar av att själv göra detta. Enligt det universella perspektivet bör samhället erbjuda alla – oavsett om de definieras som socialt problematiska eller inte – tillgång till en viss service för att möjliggöra individens behovstillfredsställelse. Detta kallar Titmus för institutionell omfördelning. Denna välfärdsmodell har sina rötter i bl.a. teorier om sociala förändringar, dess effekter och ekonomiska aspekter samt sociala jämlikhet. (Titmuss, 1974, s. 30–31, 48)

Välfärdspolitik handlar i hög grad om att utveckla det förebyggande arbetet och därmed minska det reparerande. Begrepp som använts för att beskriva detta är bl.a. social utveckling, utvecklingsvälfärd, möjliggörande och inkluderande liberalism. Gemensamt för dessa begrepp är att de handlar om sociala investeringar. Den sociala investeringsstrategin bygger på investeringar i mänskligt kapital så som tidig och livslång utbildning, vilket främjar den sociala integrationen hos individen. Genom att staten stöder de sårbaraste grupperna i samhället skapas även en hel del positiva fördelar för övriga samhällsmedborgare, t.ex. hälsa, trygghet och

utbildning, vilket i sig gynnar aktiviteten och den ekonomiska tillväxten. (Morel, Palier & Palme, 2012, s. 1–2; Nygård, 2013, s. 24)

Forskning har bl.a. lyft fram att det inte är lönsamt att göra inbesparingar på bas-service som riktar sig till barn, unga och familjer, så som rådgivningsservice, småbarnspedagogik eller undervisning. Då denna service fungerar väl stöder den nämligen barnens och de ungas utveckling samtidigt som den minskar riskerna för framtida marginalisering. Genom att granska de nedskärningar som gjordes under 1990-talet i den service som var riktad till barn, unga och familjer, och framför allt följderna av dessa, kan en konstatera att de besparingar som gjordes då ledde till utgifter i ett senare skede. De kommuner som gjorde störts nedskärningar i skolhälsovården under denna tid använde i början av 2000-talet mer resurser till den psykiatriska sjukvården riktad till barn och unga i jämförelse med de kommuner som inte gick in för lika dramatiska nedskärningar. Genom att göra nedskärningar i bastjänster (förebyggande arbete) för barn och unga växte specialtjänsternas (det reparerande arbetets) kostnader. (Salmi et al., 2012, s. 1, 5)

3. Marginalisering

Detta kapitel behandlar marginalisering, men också de närliggande begreppen utslagning och (social) exkludering. Det första underkapitlets syfte är att ta fasta på och reda ut vad begreppen innebär och hur de skiljer sig från varandra. Det andra kapitlet handlar i sin tur om olika faktorer som kan komma att påverka individens förhållande till det etablerade samhället; alltså olika faktorer som kan öka riskerna för marginalisering och faktorer som i sin tur kan skydda individen från marginalisering.

3.1. Definitioner

Begreppet marginalisering härstammar från latin och kan översättas till ”kant”. Individer som befinner sig i marginalen befinner sig med andra ord längs med kanten av det etablerade samhället. De utslagna i sin tur befinner sig utanför marginalen, ännu längre bort från det etablerade samhället, dvs. det som avses som normalt. Den marginaliserade kan dock röra på sig såväl mot som bort från det etablerade samhället. Marginaliserade individer riskerar därmed att bli utslagna. Till skillnad från utslagning kan marginalisering ske frivilligt. (Raunio, 2006, s. 5, 56).

Utslagning som begrepp är nästan alltid negativt. Begreppet används ofta i relation till samhällseliga problem och vid orättvisor i samhället. Utslagning beskriver den position individen tilldelats p.g.a. bristande omständigheter och levnadskompetenser. Detta resulterar i att individen inte längre klarar av att delta i det etablerade samhällets verksamhet. Utslagning innebär även att individen åsidosätts ifrån sociala relationer, möjligheten att påverka, möjligheten att arbeta och konsumera samt delta i samhällselig verksamhet. Utslagning kan ske såväl enskilda individer som grupper. (Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen, 2010, s. 11–12; Reivinen & Vähäkylä, 2013, s. 23).

Förhållningssättet till vad och vem som avses vara annorlunda är beroende av samhällets rådande regler, lagar och ideal; i samband med att samhället definierar sig själv och sina ideal tar de även ställning till vad som anses vara annorlunda. I takt med att samhället förändras, förändras alltså även definitionen av annorlundaskap och vem som avses vara marginaliserad. Sociala problem, t.ex. brottslighet, ohälsa och fattigdom påverkar ofta stora delar av samhället - trots att majoriteteten av samhällsmedborgarna inte begår brott, lider av ohälsa eller lever i

fattigdom. Dessa, i regel marginaliserade grupper, har p.g.a. sina avvikande värderingar eller p.g.a. samhällets exkluderande förhållningssätt inte inkluderats eller blivit en del av det etablerade samhället. (Ambjörnsson & Gaunt, 1984, s. 8; Haapala, 1989, s. 94; Kuusi & Kuusi, 1948, s. 10–11)

Att leva i enlighet med vad som avses vara ”normalt” innebär att individen följer de rådande normerna. Utslagning i sin tur innebär att individen avviker från dessa normer och från det som det etablerade samhället avser vara ”ett gott liv”. Enligt detta synsätt kan inte utslagning ske frivilligt, det finns helt enkelt ingen ”frivillig utslagning”. Detta synsätt förutsätter även att alla individer integreras på samma sätt i samhället utan att individers olikheter beaktas. Tvångsintegration innebär att individer tvingas leva enligt rådande normer, oberoende om de anser att det passar dem eller inte. Varken åsikter, behov eller mångfald tas då i beaktande; de utslagna ges inte möjlighet att själva analysera sin situation eller att delge sina åsikter om vad som för dem är ett önskvärt deltagande i samhället. (Raunio, 2006, s. 13–15)

Social utslagning är ofta mångfacetterat och långvarigt. Ofta beror utslagningen på en kombination av långvarig eller ofta förekommande arbetslöshet, ekonomiska svårigheter, bristande livskompetenser och svagt samhällsdeltagande. Sjukdom, skada eller handikapp, normbrytande uppförande, brottslighet och missbruk kan även vara en del av (social) utslagning. Inget av dessa leder dock ensamt till utslagning. (Raunio, 2006, s. 31).

Social exkludering kan definieras som ett multidimensionellt begrepp som innehåller fenomen så som arbetslöshet, missbruk, låga inkomster, låg utbildningsnivå, hemlöshet, funktionsvariation och invandrarbakgrund. I samband med varandra ökar dessa fenomen social exkludering hos såväl individ som samhälle. Exkludering handlar om kontroll och framför allt kontroll över vissa gränser. Dessa gränser är socialt konstruerade, skapade av samhället (mänskan) och inte statiska. Liksom gränserna inte är statiska är inte själva exkluderingen det heller. Exkluderingen i sig är en process. Centrala frågor vid exkludering är bl.a. vem som exkluderas och från vad samt hur, vem och vad det är som möjliggör exkludering. (Petersson & Davidsson, 2016, s. 16–18)

Social exkludering kan även ses som ett paraplybegrepp för oönskade bristtillstånd i de europeiska välfärdsstaterna. Problem inom välmående som kan skapa social exkludering kan bl.a. vara ekonomiska svårigheter, dåliga bostadsförhållanden, arbetslöshet, hälsorelaterade problem, saknaden av nära vänner eller social isolering samt våld eller hot om våld. För att en individ ska definieras som (socialt) exkluderad krävs det att minst två av dessa förekommer. En

individ är således (socialt) exkluderad då det förekommer minst två problem som tangerar hans välmående. (Petersson & Davidsson, 2016, s. 18–19; Raunio, 2006, s. 29)

Jock Young (2007) menar att exkludering sker i samband med definitionen av ”den avvikande andra”. Denna grupp är enligt Young i minoritet och utgör inget direkt hot. Däremot bekräftar och stärker denna avvikargrupp de egna normerna och värderingarna som de rätta och riktiga. För att dessa ”avvikande andra” ska lyckas integreras bör de genomgå någon form av straff eller vård. Young lyfter även fram något han kallar för ”demonisering”, vilket gör det möjligt att skylla samhällets problem på ”de avvikande andra”, i stället för att granska och åtgärda samhällets strukturella svagheter. (Young, 2007, s. 1–29, 96–120)

John Veit-Wilson (1998, i Petersson & Davidsson, 2016) skiljer mellan en svag och en stark begreppsanvändning av social exkludering. Den svaga definitionen fokuserar på de exkluderades brister för att på så vis förbättra deras möjligheter till inkludering medan den starka definitionen tar fasta på exkluderande strukturer och aktörer. Därmed förespråkar den starka definitionen av social exkludering omfördelningar av samhällets resurser och utjämnande av strukturella maktobalanser. (Petersson & Davidsson, 2016, s. 19)

Enligt Amartya Sen (2000) kan social exkludering ses som ett vidare begrepp än fattigdom, vilket Sen i sin tur definierar som avsaknaden av kapabilitet. Sens förhållningssätt är flerdimensionellt eftersom det beaktar flera aspekter samtidigt, t.ex. sociala relationer, arbetsförhållanden, ekonomi, mm. Dessa aspekter påverkar i sin tur varandra och exkludering inom ett område leder ofta till exkludering även inom andra områden. Social exkludering kan med andra ord enligt Sen ses som bristen på kapabilitet, samtidigt som social exkludering även i sig minskar individens kapabilitet ytterligare. Ofta används social exkludering för att beskriva ett flertal sociala- och ekonomiska problem. Sen skiljer mellan aktiv och passiv exkludering där den aktiva exkluderingen enligt Sen sker avsiktligt och är ett aktivt val av de med makten att exkludera, medan den passiva exkluderingen sker oavsiktligt som en biverkning av andra omständigheter. (Sen, 2000)

3.2. Risk- och skyddsfaktorer

En betydande faktor som ökar individens risk att marginaliseras i dagens samhälle handlar enligt Raunio (2006) om de svaga (sociala) nätverken mellan individen och samhället. Svaga nätverk leder nämligen till att individen lätt blir utanför de centrala samhällsarenorna. Huruvida

en person som befinner sig i samhällets marginaler rör sig mot eller längre ifrån det etablerade samhället påverkas bl.a. av känslan av samhörighet och/eller utanförskap men också av faktorer som utbildning, arbete, hälsa samt familj och andra sociala relationer. (Raunio, 2006, s. 9, 10, 57)

Trots att mång arbetslösa klarar sig relativt bra har arbetslöshet en tendens att tillsammans med fattigdom och ohälsa skapa en ond cirkel som är svår att bryta. Att uteslutas från arbetsmarknaden ses därför ofta som en central faktor i marginaliseringsprocessen. Exkludering från arbetsmarknaden ökar med andra ord risken för att individen utesluts ifrån andra centrala faktorer, så som sociala relationer och samhällelig delaktighet. Andra faktorer som ökar risken för social utslagning är ekonomisk utslagning, t.ex. fattigdom och skuldsatthet, hälsorelaterade problem, funktionsvariationer, bostadslöshet, svaga eller inga studieprestationer, samt avvikande beteende, så som missbruk eller kriminalitet. Även invandrare med risk för marginalisering ligger i riskzonen att bli socialt exkluderade. (Raunio, 2006, s. 27, 30, 128, 133–134; Uusitalo, 1998, s. 10, 13, 15, 17)

Fattigdom kan i sig vara en orsak till utslagning; fattigdom – i detta fall som brist på ekonomiska resurser – gör att individens möjligheter att leva enligt de rådande konsumtionsnormerna begränsas. Långvarig fattigdom ökar därför även riskerna för ohälsa och utslagning. Fattigdom handlar dock om mycket mer än enbart ekonomisk fattigdom. Stein Ringen (1987, i Raunio, 2006) definierar fattigdom som ett vidare begrepp än enbart brist på ekonomiska resurser. Enligt Ringen ska även brister inom andra livsområden uppstått p.g.a. de bristande ekonomiska resurserna för att en individ ska klassas som fattig. (Raunio, 2006, s. 32, 35–38)

Peter Townsend (1979) skiljer mellan vad han kallar faktiskt fattigdom och socialt framställd fattigdom. Levnadsstandarden, liksom uppfattningen om fattigdom, är såväl plats- som tidsbundna, och även beroende av den rådande kulturen. Fattigdom handlar enligt Townsend om social ojämlikhet och är en konsekvens av att de rika utövat sin makt för att skapa sig själva ytterligare välstånd. Townsend skiljer mellan tre olika definitioner av fattigdom: fattigdom kan ses som något konventionellt och som en social standard som definieras utifrån rådande lagar och annan administrativ praktik; fattigdom kan också definieras med utgångsläget i medianinkomsterna i landet, och där de som inte når upp till denna inkomstgräns anses vara fattiga; slutligen kan fattigdom enligt Townsend ses som något objektivt och relativt, och innebär då sådana resursbrister att individen bl.a. inte har möjlighet att följa kostrekommendationer, delta i olika aktiviteter, ta del av service eller skapa sådana levnadsförhållanden som är rådande i samhället. (Townsend, 1979, s. 31, 46–47, 52, 891, 894)

Barnfattigdom – eller fattigdom bland barnfamiljer – syftar i regel på ekonomisk fattigdom hos vårdnadshavarna. Begreppet barnfattigdom är delvis missvisande, det handlar egentligen inte om fattiga barn, utan snarare om fattiga barnfamiljer. Däremot kan barnfattigdom vara ett användbart begrepp när det kommer till t.ex. intellektuell-, kulturell-, social-, och emotionell fattigdom hos barn. Dessa former av fattigdom är alla en riskfaktor då det kommer till social exkludering. Familjens ekonomiska fattigdom kan vara en bidragande orsak till att dessa förekommer, men inte ett ultimatum, även hos barn som inte lever i ekonomisk fattigdom kan annan sorts fattigdom förekomma. (Raunio, 2006, s. 111).

Arbetslöshet hos vårdnadshavarna påverkar ofta även barnet, speciellt om arbetslösheten är långvarig. Arbetslöshet försvagar familjens ekonomiska situation och ökar också risken för psykosociala problem desto längre arbetslösheten pågår. Vårdnadshavarnas arbete kan dock även anses vara en riskfaktor i sig eftersom arbetsmiljön och arbetsförhållandena i dagens samhälle är allt mer krävande. Att hitta en balans mellan arbetslivet och familjelivet är inte alltid så lätt; dessutom kan familjen och i synnerhet barn ses som ett hinder för att vårdnadshavarna ska ha möjlighet att delta i arbetslivet. (Raunio, 2006, s. 97).

När det kommer till ytterligare riskfaktorer hos barn spelar familjen och föräldrarna en stor roll: marginalisering tenderar nämligen att gå i arv från generation till generation eftersom familjen och föräldrarna i hög grad påverkar barnet och dess utveckling. Utslagning hos en barnfamilj innebär ofta exkludering från normala försörjningsmöjligheter, livsomständigheter och livshantering. Redan ett foster påverkas av huruvida den gravida föräldern lever inom det etablerade samhället eller inte. En gravid individ som är marginaliserad eller utslagen har nämligen högre risk för olika störningar under graviditeten. Att fostret utsätts för tobaksprodukter eller droger är bl.a. högre om den gravida befinner sig i utkanten eller utanför det etablerade samhället. (Raunio, 2006, s. 96; Reivinen & Vähäkylä, 2013, s. 36)

Marginalisering hos barn och unga kan bero på ekonomi, sociala aspekter, kön, sexualitet och etnicitet; ekonomiska och sociala aspekter är dock de faktorer som oftast orsakar marginalisering i Finland. Barn som lever i fattigdom har ofta sämre hälsa och även sämre skolframgång. Barn som lever i fattigdom vistas även oftare i miljöer som kan anses farliga. Marginaliserade barn klarar sig sämre i skolan: många av dem avslutar aldrig sina grundskolestudier och för andra förblir andras utbildning också på hälft. Arbetslöshet bland unga har ett tydligt samband med avsaknaden av utbildning. Svaga eller uteblivna skolprestationer förknippas dessutom ofta med en livsstil som kännetecknas av att den unga

saknar framtidsplaner och vardagsrutiner, lever i nuet och ofta även använder berusningsmedel. (Uusitalo, 1998, s. 11–12)

Barn påverkas även i hög grad av de rollmodeller de får ta del av. Barn är nyfikna till sin natur, de växer och utvecklas samt lär sig ständigt nya saker genom lek och övning i växelverkan med andra. Familjen fungerar som stöd och exempel då det kommer till levnadsvanor och beteende. En individ med risker inom sitt välmående påverkas direkt av sambandet mellan svaga familjeband och det minskade sociala stödet individen får av familjen. Tvärtom kan goda relationer inom familjen vara en betydande skyddsfaktor såväl emotionellt som ekonomiskt. (Raunio, 2006, s. 95–96; Reivinen & Vähäkylä, 2013, s. 36–37).

Utslagning har alltmer sedan 1990-talet börjat användas som ett heltäckande begrepp rörande barns sociala- och psykologiska svårigheter. Med utslagning hos barn uttrycks en oro om att barnets normala psykosociala utveckling är i fara. I en dysfunktionell familj är det inte enbart barnen som har symptom, utan även ofta föräldrarna. Föräldrarna kan t.ex. lida av missbruk eller psykiska problem. Detta påverkar i sin tur föräldrarnas möjligheter att trygga barnets normala utveckling. (Raunio, 2006, s. 98–99).

Brister i barns omgivning riskerar att resultera i riskbeteende och utanförskap desto mer omfattande de är och ju längre de pågår. Brister i barnets omgivning kan bestå av bl.a. avsaknaden av en positiv och trygg anknytning, av kontinuitet och stabilitet i relationer, positiv tillhörighet, närhet och beröring, struktur och gränser, känslomässig-, kognitiv- och fysisk stimulans samt brist på mat, kläder, hygien, skydd mot skador och faror, tillsyn, engagemang och även otydliga förväntningar och konsekvenser. (Mattila, 2012, s. 32).

Faktorer som i sin tur förebygger eller skyddar individen från att marginaliseras kan delas in i individuella faktorer, faktorer som berör familjen och faktorer som finns utanför hemmet, t.ex. samhällsstrukturer och samhällelig service. Till de medfödda skyddsfaktorer som finns hos individen räknas bl.a. intelligens och positivt temperament. Individen gynnas även av ett sunt självförtroende och en god självkänedom, liksom en positiv jag-bild. Andra skyddsfaktorer hos individen är goda sociala färdigheter och nära, intima vänskapsförhållanden. (Laine & Talo, 2002, s. 15)

De viktigaste skyddsfaktorerna inom familjen då det kommer till marginalisering är enligt Mattila (2012) positiva och trygga anknytningar, nära och tillförlitliga relationer mellan barn och föräldrar, stabila föräldrar med låg konfliktnivå samt balans mellan tydliga gränser och positiv tid tillsammans. Ytterligare skyddsfaktorer hos familjen är föräldrarnas utbildning och hälsa. I

föräldraskapet bör utgångspunkten enligt Mattila (2012) alltid vara barnets behov – inte de vuxnas behov eller ekonomiska fördelar; att tillgodose barnets behov betyder att en bryter och förebygger såväl utsatthet som utanförskap. (Laine & Talo, 2002, s. 150; Mattila, 2012, s. 86, 312, 320).

Trots att hemmet och familjen ofta är av mycket stor betydelse kan miljön utanför hemmet även vara avgörande genom att erbjuda olika former av stöd som skyddar individen från marginalisering. Skyddsfaktorerna kan bl.a. bestå av sociala nätverk och framför allt av tillitsfulla relationer till andra trygga vuxna. Hit hör även fungerande socialservice och tjänster. För barn kan även positiva upplevelser i kamratgrupper möjliggöra känslan av grupptillhörighet, vilket i sin tur utvecklar såväl självkänslan som de sociala färdigheterna. Inom samhällspolitiken i EU ses lönearbete som en av de viktigaste åtgärderna för att minska utslagning. (Laine & Talo, 2002, s. 150; Raunio, 2006, s. 11, 57).

En samhällelig skyddsfaktor alla finska medborgare omfattas av är det universella socialskyddssystemet vilket innebär att alla har samma rättigheter när det kommer till sådan service som erbjuds inom ramarna för social- och hälsovård, men även till en del inkomstöverföringar. Utöver detta erbjuder samhället även en del specialservice för specifika riskgrupper. Som en ytterligare skyddsfaktor anser Taskinen (i Uusitalo, 1998) att det mycket tydligare borde signaleras att barn och barns omvårdnad samt fostran prioriteras och uppskattas av samhället. Detta kunde enligt Taskinen ske bl.a. genom att höja kvaliteten inom barndagvård och skola, t.ex. genom att minska gruppstorlekarna samt erbjuda lämpliga utrymmen och tillräckliga resurser. (Uusitalo, 1998, s. 8–9, 13)

4. Småbarnspedagogik

I detta kapitel behandlas småbarnspedagogik som en arena för socialpolitisk verksamhet. Syftet med småbarnspedagogik kan ses ur olika perspektiv vilket beskrivs i det första underkapitlet. Samma kapitel behandlar även småbarnspedagogikens utveckling i Finland. Följande underkapitel redogör i sin tur för hur småbarnspedagogik fungerar som förebyggande arbete och som investering. Slutligen beskrivs fostran och socialisationsprocesser samt utbildningsmässig jämlikhet som målsättningar inom småbarnspedagogiken.

4.1. Syfte och utveckling

Syftet med barndagvård och småbarnspedagogik är mångfacetterat och kan ses ur flera perspektiv. Motivet för barndagvård har även diskuterats och motiverats ur flera politiska synvinklar så som socialpolitiska, familjepolitiska, arbetspolitiska, jämställdhetspolitiska barnpolitiska, utbildningspolitiska och jämlikhetspolitiska aspekter. Sett ur ett socialpolitiskt perspektiv är syftet med småbarnspedagogik att tillsammans med andra aktörer inom barn- och familjeservice, t.ex. barnskyddet, stöda barnfamiljer. Ur en familjepolitisk synvinkel handlar småbarnspedagogikens uppgift främst om att stödja vårdnadshavarna och deras fostringsarbete, men även att tillsammans med vårdnadshavarna stödja barnets helhetsmässiga utveckling och lärande. Såväl familje-, arbets- som jämställdhetspolitiken är i sin tur överens om att småbarnspedagogikens centrala syfte handlar om att möjliggöra kombinationen av studie- eller arbetslivet med familjelivet. (Alila et al., 2014 s. 11)

Sett ur en barnpolitisk synvinkel är småbarnspedagogikens främsta uppgift att trygga barndomen genom att erbjuda alla barn möjlighet till verksamhet utgående från barnets ålder och utvecklingsnivå, och handlar då om allt från undervisning till vila och rekreation. Utbildningspolitiskt handlar småbarnspedagogiken om att trygga alla barns rätt till lärande och utveckling samt utveckla inlärningsmöjligheter och handleda barn i deras lärande. Ur ett jämlikhetsperspektiv ska småbarnspedagogiken dessutom förebygga att inlärningssvårigheter uppstår och utjämna olikheter som beror på utveckling och social bakgrund. (Alila, et al., 2014 s. 11)

Hur barndagvården utvecklats och formats i Finland har påverkats av rådande socialpolitik och samhällseliga strukturer. Lagar som styr och definierat barndagvården i Finland är bl.a.

fattigvårdslagen 1922, barnskyddslagen 1936, lagen om barndagvård 1933 och lagen om småbarnspedagogik 2018. Genom att granska dessa kan en särskilja hur statens förhållande till barndagvården förändrats från fattigvård till de allra mest utsatta till en universell rättighet för alla. Barndagvård kan idag ses som en viktig del av välfärdssamhället och som en socialpolitisk invention riktad till barnfamiljer. Att barndagvården blivit en offentlig rättighet innebär att staten styr hur den ordnas, hur verksamheten ser ut och vad den kostar. Samtidigt har vården professionaliserats och är idag en pedagogisk verksamhet där fostran diskuteras, planeras och verkställs. (Välimäki, 1999, s. 118, 208, 219–220, 223)

Under ungefär 100 års tid ordnades barndagvård i olika former av barnkrubbor och barntädgårdar. Syftet med dessa var socialpolitiskt relevant och handlade om att utveckla och lösa fattigvårdsfrågan efter mitten på 1850-talet. Barndagvården blev en form av förebyggande socialarbete som gav vårdnadshavarna möjlighet att delta i lönearbete samtidigt som barnen fanns i tryggt förvar och kunde återförenas med vårdnadshavarna när lönearbetet var utfört. Trots att de vanligaste formerna av barndagvård under denna tid bestod av privata lösningar i form av bl.a. tjänstefolk, barnflickor eller släktingar, gav barnkrubborna och barntädgårdarna ändå resultat och minskade genom sin verksamhet antalet barnhemsplaceringar. (Välimäki, 1999, s. 3, 112, 210–211)

Den första barnkrubban grundades i Helsingfors år 1861. Ofta upprätthölls krubborna av föreningar och privatpersoner, och var till en början avsedda främst för ensamstående kvinnor och för kvinnor som deltog i lönearbete. Verksamheten kan beskrivas som en form av socialomsorg för utsatta småbarn i åldern noll till tre år med syfte att hålla barnen vid liv och i tryggt förvar; det handlade med andra ord inte så mycket om pedagogik utan snarare om omvårdnad. För denna verksamhet uppbars i regel en liten avgift. (Välimäki, 1999, s. 75–77, 112, 207)

Samma år som den första barnkrubban grundades i Helsingfors grundades den första barntädgården i Ekenäs. Till skillnad från barnkrubban hade barntädgården en pedagogisk inriktning och skulle förbereda barnen inför skolan. Syftet med barntädgårdarna handlade även om allmän socialisering av samhällsmedborgarna och att stöda utvecklingen av fostringsarbetet i hemmen, men också minska avståndet mellan samhällsklasser. Till barntädgården välkomnades barn i åldern tre till sju år. På barntädgårdarna fanns ofta heldagsavdelningar för barn med lägre socioekonomisk status och halvdagsavdelningar för barn från välställda familjer – att barnen på heldagsavdelningarna inte skulle segregeras ansågs viktigt och därför ansågs växelverkan mellan barngrupperna vara motiverad. År 1913 fick barntädgårdarna för första

gången statsstöd, för att få stöd krävdes att det på barnträdgården arbetade lärare som genomgått en två-årig utbildning och att barnträdgården hade en godkänd verksamhetsplan. År 1919 grundades de första kommunala barnträdgårdarna. (Välimäki, 1999, s. 94, 113, 116–117, 165, 207)

Utöver barnkrubborna och barnträdgårdarna ordnades barndagvård även genom olika former av lekverksamheter och som familjedagvård. Lekverksamheten fick sin början i slutet på 1800-talet i samband med diskussioner och sedan skapades lekplatser för att garantera trygga utomhusmiljöer också för arbetarklassens barn inne i städerna. Den första organiserade lekparksverksamheten ordnades i Helsingfors år 1914. År 1973 hade Helsingfors stad utvecklat 24 året-runt lekparker som dagligen besöktes av över 12 000 barn; över fyraåriga barn fick besöka parkerna självständigt på eget och hemmens ansvar. Alla parker hade två lekledare och var även försedda med inomhusutrymmen. Familjedagvården kan i sin tur sägas vara en slags mödrarnas egen lösning på den stora brist av dagvårdsplatser som under 1960-talet var ett faktum i samband med att allt fler mödrar lönearbetade utanför hemmet. En del mödrar skapade på så vis arbete åt sig själva genom att utöver sina egna barn även ta hand om andras mot betalning. (Välimäki, 1999, s. 163, 196)

Alla dessa former av barndagvård var i princip separata enheter tills år 1973 och lagen om barndagvård. I och med denna lag slogs barnkrubban och barnträdgården ihop och bildade tillsammans daghem (36/1973). Utöver daghem innefattade lagen även familjedagvård, lekverksamhet och annan dagvårdsaktivitet under samma begrepp och samma lag, vilket i praktiken innebär att dessa likställdes. Dagvården var från och med år 1973 en del av statens och kommunernas allmänna socialtjänster och inte längre en service enbart för utsatta familjer. Trots detta var det under 1970-talet i första hand fattiga och ensamstående som erbjöds dagvård – helt enkelt för att det rådde så stor brist på dagvårdsplatser. I och med dagvårdslagen fastställdes även gruppstorlekar och behörighetskrav för personalen samt kommunens skyldighet att årligen skapa en plan för dagvården. Verksamheten kom att likna den vid barnträdgårdarna och präglades av småbarnspedagogik, dvs. en helhet som omfattar såväl fostran, undervisning som vård. (Välimäki, 1999, s. 4, 114, 143–144, 207, 221)

Fram till 1990-talet var barndagvården en behovsprövad tjänst och kommunerna var inte skyldiga att bevilja alla som sökte plats inom den offentliga barndagvården. Från år 1990 fick vårdnadshavarna vid föräldrapenningensperiodens slut och fram till att barnet fyllt tre år rätt att välja mellan att utnyttja hemvårdsstödet och ordna våden av barnet på egen hand. År 1996 infördes slutligen den subjektiva rätten till dagvård som kom att omfatta alla barn som inte nått

läropliktsålder. Detta innebar att statens förhållande till barndagvården åter förändrades och kom nu att handla om vårdnadshavarnas rätt att utnyttja den offentliga barndagvården. Detta kom att förändras år 2015 i samband med stiftandet av den nya lagen om småbarnspedagogik där framför allt barnets rätt till småbarnspedagogik betonas. Den subjektiva rätten till småbarnspedagogik begränsades dock till 20 timmar småbarnspedagogik per vecka mellan åren 2016 och 2020. Småbarnspedagogiken blev därmed åter behovsprövad och nu var den enbart de barn vars vårdnadshavare arbetade eller studerade heltid samt de barn som av andra skäl ansågs ha ett utvidgat behov till småbarnspedagogik som hade rätt till småbarnspedagogik som heldagsvård. (Regeringens proposition, 2019)

Barns subjektiva rätt till småbarnspedagogik återinfördes åter i augusti 2020 och motiverades i regeringens proposition (2019, s. 17) bl.a. med att en högkvalitativ småbarnspedagogik ”... stöder barnets utveckling, lärande och välbefinnande, främjar jämlikhet i utbildningen och förebygger utslagning”. Genom att återinföra barns subjektiva rätt till småbarnspedagogik poängterades aspekter som jämlikhet familjer emellan oberoende av socioekonomisk status och bakgrund, men också jämlikhet oberoende av ort. En annan tyngdpunkt handlade om att tidigt upptäcka och kunna stöda barn med eventuella stödbehov. Barns rätt till subjektiv småbarnspedagogik motiverades även med att en inkluderande småbarnspedagogik samtidigt arbetar mot faktorer så som marginalisering och exkludering. Att kombinera arbetslivet med familjelivet genom att möta familjernas individuella behov är också en aspekt som lyftes fram, liksom faktumet att en subjektiv rättighet inte stämplar de som är i behov av särskilda stödåtgärder. (Regeringens proposition, 2019)

Idag styrs småbarnspedagogiken för det första av lagen om småbarnspedagogik (540/2018) och av grunderna för planen för småbarnspedagogik (Utbildningsstyrelsen, 2018; Utbildningsstyrelsen 2022). Utgående från den lagen om småbarnspedagogik har utbildningsstyrelsen skapat grunderna för planen för småbarnspedagogik. Syftet med grunderna för planen för småbarnspedagogik är att säkerställa en kvalitativ småbarnspedagogik i hela landet genom vilken verksamheten inom småbarnspedagogiken definieras liksom även det samarbete som sker mellan småbarnspedagogiken och vårdnadshavarna, men även mångprofessionellt. (Lag om småbarnspedagogik 540/2018; Utbildningsstyrelsen, 2018; Utbildningsstyrelsen, 2022)

Lagen om småbarnspedagogik definierar småbarnspedagogisk verksamhet som ”... en systematisk och målinriktad helhet som består av fostran, undervisning och vård av barn och i vilken i synnerhet pedagogiken betonas” (Lagen om småbarnspedagogik 540/2018). Syftet med

småbarnspedagogik är enligt samma lag omfattande och handlar bl.a. om att främja barns uppväxt, utveckling och hälsa samtidigt som den bör stödja lärandet samt öka jämställdhet och jämlikhet. Småbarnspedagogiken samarbetar med vårdnadshavarna och stöder dem i deras fostringsuppdrag. Inom småbarnspedagogiken bemöts varje individ och hens behov individuellt. Utöver detta handlar småbarnspedagogik även om att utveckla barnets förmåga till delaktighet samt att skapa mångsidiga, trygga och positiva pedagogiska upplevelser. (Lag om småbarnspedagogik 540/2018; Utbildningsstyrelsen, 2018; Utbildningsstyrelsen, 2022)

4.2. Småbarnspedagogik som förebyggande (socialt) arbete

Socialpolitik och därmed även socialt arbete handlar i grunden om att genom olika åtgärder främja det mänskliga välbefinnandet. Detta arbete kan t.ex. ske genom att skapa förutsättningar för samhällsmedborgarna att leva i enlighet med en viss standard och genom att skapa en slags social trygghet, samtidigt som samhället försöker hantera olika sociala problem som riskerar medborgarnas välbefinnande. Hanteringen av sociala risker och problem är med andra ord en central uppgift inom den socialpolitiska verksamheten och det sociala arbetet. (Nygård, 2013, s. 11–12, 14, 22–24)

Genom sociala investeringar kan samhället arbeta för att förebygga och hantera sociala risker och problem. En central aspekt som berör sociala investeringar handlar om att öka möjligheterna för individer som riskerar att marginaliseras att delta i arbetslivet och genom detta att aktivt delta i samhället. Då denna verksamhet lyckas ökar förutom individens ekonomiska kapital också hens valmöjligheter och levnadsstandard. Sociala investeringar handlar i regel om att samhället investerar i individens mänskliga och sociala kapital, vilket i sin tur bl.a. kan ske genom att samhället erbjuder medborgarna olika former av tjänster, t.ex. dagvård och utbildning. (Sipilä, 2011, s. 361–362)

Enligt Heckman (2011) har samhället i regel två alternativ: antingen investera i ett tidigt skede och på så vis minska ojämlikhet eller betala senare för att åtgärda denna ojämlikhet. Det sistnämnda hävdar Heckman är dyrare. Den största skillnaden handlar dock inte om kostnader, utan snarare om att vi har möjligheten att forma vår framtid istället för att fokusera på att reparera arbete. Heckman hävdar vidare att genom att investera i utbildning i den tidiga barndomen, med särskilt fokus på barn som lever i missgynnande förhållanden, nås de bästa ekonomiska och sociala resultaten. Genom investeringar i en kvalitativ småbarnspedagogik

speciellt med fokus på de barn som lever i utsatta förhållanden minskar prestationsskillnader mellan barn, behovet av specialundervisning, sannolikheten för ohälsosamma livsstilar och kriminellt beteende samtidigt som det skapar större social och ekonomisk rättvisa. (Heckman, 2011)

Heckman (2011) anser vidare att utbildningsmässig jämlikhet utgör grunden i individens lärande, arbetsliv och i livet över lag, men även för samhällets produktivitet och utveckling. Han ser även utbildningsmässig jämlikhet som en central aspekt när det kommer till att utnyttja människors potential. Han lyfter även fram vikten av kognitiva och sociala färdigheter (så som uppmärksamhet, uthållighet, impuls kontroll) i förhållande till utbildning och framgång i livet. Genom investeringar i kvalitativ småbarnspedagogik riktade till både barn och vårdnadshavare kan resurser som behövs för att utveckla dessa färdigheter skapas även för barn i missgynnsamma förhållanden. Tidigt och positivt stöd för vårdnadshavare liksom kvalitativ småbarnspedagogik är därför avgörande. Heckman anser att ojämlikhet är ett faktum senast vid barnets födsel och därför bör åtgärderna för att skapa ett mer jämlikt samhälle börja i den tidiga barndomen med hjälp av utbildningsmässiga investeringar. (Heckman, 2011)

Även ur ett samhällsperspektiv kan en hävda att investeringar i en kvalitativ småbarnspedagogik är till fördel för alla. Sannolikheten att barn som lever i ogynnsamma förhållanden senare inte slutför sina studier eller begår brott är högre, men genom tidiga insatser som åtminstone delvis åtgärder effekterna av de ogynnsamma levnadsförhållandena under den tidiga barndomen kan sannolikheten för dessa minskas. Detta gynnar förstås barnet i sig, men även samhället i stort; färdigheter som barnet lärt sig anses utgöra grunden för senare inläring och framgång i arbetslivet, vilket i sig även ökar välfärden i samhället. Tidiga insatser minskar dessutom kostnaderna för specialundervisning och antalet tonårsgraviditeter. Mycket tidiga insatser har t.o.m. förknippats med höjd nivå av IQ. (Heckman & Masterov 2007)

Genom en gynnsam miljö tidigt i livet ökar sannolikheten för en lyckad skolgång, vilket i sig ökar förutsättningarna för ett lyckat arbetsliv. Hurdan miljö det lilla barnet får ta del av spelar med andra ord en stor roll, men är inte ensamt avgörande. Heckman och Masteroy (2007) påpekar dock att det inte räcker med att enbart investera i småbarnspedagogiken. För att främja individens utveckling bör den kvalitativa småbarnspedagogiken följas av en högkvalitativ grundutbildning och även vidare studiemöjligheter. Morabito, Vandenbroeck och Roose (2013) påpekar i sin studie att investeringar i småbarns vård och utbildning inte ensamma kan jämna ut alla samhällets ojämlikheter, men medger samtidigt att dessa investeringar har en

positiv inverkan, speciellt för de barn som lever i utsatta situationer. (Heckman & Masterov 2007; Morabito, Vandenbroeck ja Roose 2013)

4.2.1. Fostran och socialisation

Enligt grunderna för planen för småbarnspedagogik kan småbarnspedagogiken ses som ett kompletterande och stödjande organ i vårdnadshavarnas fostringsuppdrag. Inom småbarnspedagogiken sker detta fostrande arbete systematiskt och målinriktat. För att det fostringsarbetet som sker i hemmet och i småbarnspedagogiken ska skapa en meningsfull helhet för barnet är det viktigt med samarbete byggt på förtroende, jämlikhet, ömsesidighet och respekt. Utgående från barnets behov och med barnets bästa i centrum sammanställer pedagoger och vårdnadshavare därför tillsammans en individuell plan för barnet. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 7, 10, 16, 19, 35)

Med fostran avses inom småbarnspedagogiken sådan verksamhet som förmedlar kulturella värderingar, seder och normer. Syftet är att ge vidare det rådande kulturarvet, värderingarna och traditionerna till följande generation. Bland annat förmågan till kritiskt tänkande, att förutse de egna handlingarnas konsekvenser, att använda den kunskap en har och att agera etiskt hållbart anses viktigt. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 23)

Fostringsarbetet sker dagligen i bl.a. i vardagliga situationer som vid måltider och olika övergångssituationer, men kan även delas in i olika kategorier, så som konstfostran, åskådningsfostran, mediefostran, teknologifostran, matfostran och fysisk fostran. Med tanke på det fostringsarbete som sker inom småbarnspedagogiken där kulturella värderingar, seder och normer förmedlas, förnyas och omformas är pedagogernas medvetenhet om sig själva och sina sätt att agera och kommunicera av stor vikt. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 31–32, 35, 45–50)

Genom fostran - vilket är en målinriktad och medveten formning av individen - formas individens beteendemönster, personlighet och värdegrund från födseln. Fostran sker medvetet i hemmet, genom familjen och inom olika utbildningsinstanser. Målet med fostran är att ge vidare kulturella seder och vanor, bl.a. språk, beteendemönster, normer och värden. Normer kan beskrivas som sociala normer eller gruppnormer, dvs. sociala förväntningar som reglerar individens beteende och personliga normer, dvs. kognitiva scheman eller mönster genom vilka individen organiserar sina handlingar och beskriver de egna förväntningarna på sitt beteende (Hwang, Lundberg, Rönnberg & Smedler, 2005, s. 295; Imsen, 2006, s. 65, 68, 576–577)

Till skillnad från fostran, vilken alltså sker avsiktligt, handlar socialisation även om den påverkan som sker omedvetet. Socialisation kan med andra ord ses som ett vidare begrepp än fostran och innefattar all den påverkan som individen möter. Den mest centrala, offentliga socialisationsarena är i de flesta fall hemmet och de viktigaste socialisationsagenterna barnets vårdnadshavare. Andra offentliga socialisationsarenor är t.ex. daghem och skolor. Informella – men ändå viktiga – socialisationsagenter och socialisationsinstanser är t.ex. jämnåriga och massmedia. (Imsen, 2006, s. 67–72)

Socialisationsprocesser sker då barn lär sig att bli delaktiga i olika grupper samtidigt som de tar till sig de rådande normer och värderingar samt kunskaper och färdigheter som finns i samhället och i den kultur de är en del av. I denna socialisationsprocess tar barnet modell av andra, av hur andra gör och hur andra beter sig. Barnet tar således till sig de andras beteendemönster, men också förväntningar och normer. Socialisationsprocessen sker dagligen i det vardagliga livet utan att vi tänker på det. Barnet tar till sig beteenden och normer av sin omgivning, såväl de medvetna som de omedvetna. Socialisation sker då samhället blir en del av barnet, varigenom barnet utvecklas och lär sig de samhällsliga reglerna. Barn bör socialiseras för att klara av att leva som en del av samhället; målet med socialisation är med andra ord social integrering. (Bo, 2014, s. 146–148; Giddens, 2007, s. 161; Olsson & Olsson, 2001, s. 121)

En lyckad socialiseringsprocess innebär att barnet internaliserat de rådande samhällsnormerna och -värderingar; dvs. att barnet upplever dem som rätta och riktiga. Internalisering innebär att barnet tar till sig den sociala världen och gör det till en del av sig själv. Det är genom de signifikanta andra (oftast barnets föräldrar) barnet tar till sig världen; barnet tar alltså till sig den tolkning av världen som de signifikanta andra gjort. (Bo, 2014, s. 152–153; Olsson & Olsson, 2001, s. 121)

Peter Berger och Thomas Luckmann (1979) delar in socialisationsprocesserna i två kategorier: primär och sekundär socialisation. Den primära socialisationen sker i barndomen och är den första processen som gör individen till en del av samhället. Denna process är känslomässigt laddad och även oftast viktigast av alla socialisationer. Den primära socialisationen ligger som grund för alla följande sekundära socialisationsprocesser. Alla de socialisationsprocesser som öppnar upp nya arenor i samhället och som sker efter den första kallar Berger och Luckmann för sekundära. För att den kunskap de sekundära socialisationsprocesserna försöker förmedla ska nå individen bör dessa upplevas som levande, relevanta och intressanta – utan dessa aspekter har den nya kunskapen nämligen inga möjligheter att ta plats i den kunskap som individen tagit till sig genom sin primära socialisation. Enligt Berger och Luckmann är det

moderna skolväsendet ett av de bästa exemplen på arenor där sekundär socialisation sker; dessutom påpekar de att familjens roll när det kommer till de sekundära socialisationsprocesserna försvagats i takt med utbildningsinstansernas utveckling. (Berger & Luckmann, 1979, s. 154–155, 168, 171)

Enligt Denick, Bäckström och Larsson (1992) sker socialisering numera i dubbel bemärkelse: socialiseringen sker med för barnet viktiga personer såväl i hemmet tillsammans med familjen som inom småbarnspedagogiken tillsammans med barn och pedagoger. Tillsammans bildar dessa en helhet som är barnets verklighet. För att skapa sig en uppfattning om barnets socialisationsprocesser är det enligt författarna ingen idé att granska den ena socialiseringsarenan utan att också granska den andra – och framförallt den interaktionen som sker mellan dessa. Barnets socialisationsvillkor, liksom hans identitet, skapas utifrån de sociala erfarenheter barnet tagit del, men även utav interaktionen mellan dessa. Barnets tidigare erfarenheter påverkar i sin tur hur hen uppfattar nya sociala interaktioner. (Denick, Bäckström & Larsson, 1992, s. 2–3, 6–7, 146, 161, 277)

Eftersom miljöerna och även förväntningarna i hemmet och inom småbarnspedagogiken kan variera kraftigt utvecklar barn ofta olika beteendemönster och kan t.o.m. uppfattas ha två olika personligheter. När det kommer till småbarnspedagogiken lyfter Denick, Bäckström & Larsson (1992) fram vikten av barngruppen. Att få vara en del av och göra som de andra i gruppen anser de vara mycket viktigt. Genom att betrakta och sedan imitera de andra i gruppen försöker barnet aktivt bli en del av gruppen – dvs. Socialisera sig. (Denick, Bäckström & Larsson, 1992, s. 147, 160, 275–276)

Även Georg Herbert Mead (i Imsen, 2006, s. 48) lyfter fram betydelsen av växelverkan och påverkan människor emellan samt betydelsen av andras reaktioner i samband med skapandet av den egna identiteten. Enligt Mead utvecklar och kontrollerar barn den egna personligheten bl.a. genom lek då de provar sig fram och ges möjlighet att anta olika personligheter och roller. När barnet i sin tur är delaktig i ett spel, lyfter Mead fram betydelsen av barnets omgivning, och poängterar att barnets agerande under spelets gång är beroende av hur hen antar att omgivningen, dvs. de andra, förväntar sig att hen ska agera. Mead kallar dessa sociala grupper för den generaliserade andre. Den generaliserade andre kännetecknas enligt Mead av att de organiserade processer eller sociala handlingar som sker inom gruppen blir en del av alla gruppmedlemmars individuella erfarenheter. På detta sätt kontrollerar samhället eller gruppen dess medlemmar och deras handlande. (Imsen, 2006, s. 48; Mead, 1976, s. 120–121)

Inom småbarnspedagogiken är leken central. Enligt utbildningsstyrelsen (2018) har barn rätt att leka; barn lär genom lek och barn ska ges möjlighet att glädas över sitt lärande, och därmed även över leken. Barnet ses inom småbarnspedagogiken som en aktiv aktör: barn är nyfikna och vill lära sig. Genom bl.a. iakttagelser, observationer och imitation av sin omgivning lär sig barnet nya saker. Utbildningsstyrelsen poängterar även att barnet genom lek bildar en uppfattning av sig själv, om andra och om sin omgivning. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 19, 22, 40–42)

4.2.2. Utbildningsmässig jämlikhet

Jämlikhet och delaktighet är en av hörnstenarna i det Nordiska välfärdssamhällets utbildningsmodell, alltså även i Finland. Detta innebär bl.a. att utbildning finansieras av staten, att det inte sker någon direkt indelning av eleverna på basen av färdigheter inom grundskolorna och att de med svaga skolprestationer får stöd genom specialundervisning. Utbildning finns dessutom tillgängligt för alla: grundskolorna finns ofta nära barnens hem och om avståndet anses vara långt ordnas gratis skolskjuts. (Antikainen, Rinne & Koski, 2006, s. 312, 314)

Finland har jobbat länge för att förverkliga utbildningsmässig jämlikhet, och jobbar fortfarande. Aspekter som har varit och givetvis fortfarande är av betydelse när det kommer till utbildningsmässig jämlikhet och som Finland ständigt jobbat med är bl.a. utbildningens längd som ständigt ökar, möjligheterna till fortsatta studier som förbättras, tillväxten av utbildningar och former på alla stadier, mängden valmöjligheter samt avgiftsfria utbildningar som styrs av staten och därmed även avsaknaden av privatägda elitskolor. (Antikainen, Rinne & Koski, 2006, s. 123–125)

I början av 2000 talet fick Finland mycket positiv uppmärksamhet tack vare elevernas goda studieresultat samt det faktum att det inte fanns några stora skillnader i studieresultaten skolor emellan. Trots detta fanns bl.a. en påtaglig skillnad mellan flickors och pojkars läskunnighet. Utbildningsmässig ojämlikhet existerar och är alltså ett faktum även i Finland. Män har t.ex. ofta lägre utbildningsnivå än kvinnor; liksom samer och romer ofta har lägre utbildningsnivå än majoritetsbefolkningen. Också invandrare från Afrika och Asien tenderar att ha lägre utbildningsnivå. (Antikainen, Rinne & Koski, 2006, s. 310)

Den utbildningsmässiga ojämlikheten i Finland kan bl.a. förklaras bero på skolsystemets och kulturens tendens att favorisera medelklasskultur, -normer och -seder. Detta gynnar de högre

samhällsklasserna eftersom dessa redan socialiserats till en kultur och till seder och normer som med andra ord är de samma som eller åtminstone liknar de som är rådande i skolan. (Antikainen, Rinne & Koski, 2006, s.126–127; Saaristo & Jokinen 2004, s. 182–183)

En annan förklaring till de utbildningsmässiga ojämlikheterna är skillnaderna i de förutsättningar barnet tilldelats, dvs. genetik, arv och hemförhållanden. Männskor föds givetvis med olika genetiska förutsättningar samt i olika sociala sammanhang och kulturer. Barn påverkas mycket av de rådande uppväxtförhållandena hen får ta del av, t.ex. bristande familjeförhållande och svaga ekonomiska resurser som tar sig uttryck i brist på material, kläder, mat, osv. Men även som kulturella-, sociala- och ekonomiska tillgångar. Högt utbildade vårdnadshavare och de med ett stort socialt kapital tenderar att i högre grad engagera sig i sina barns studier. Involverade och stödjande vårdnadshavare gynnar i sin tur barnets skolgång. Vårdnadshavarna, deras ställning och utbildningsnivå påverkar med andra ord barnets utbildning. (Antikainen, Rinne & Koski, 2006, s. 126–127; Saaristo & Jokinen 2004, s. 182–183)

Ett annat sätt att se på de ojämlikheter som finns inom utbildningsväsendet är att hänvisa till de ojämlikheter som finns i samhället; ojämlikheterna i skolan uppstår med andra ord som en spegling utav de ojämlikheter som råder i samhället, t.ex. socioekonomiska skillnader mellan befolkningen. Indelning och kategorisering av individer i skolan ökar socioekonomisk ojämlikhet eftersom dessa bekräftar de redan existerande sociala samhällsskikten, det samma gäller traditionella könsroller. Välfärdssamhället i Norden kännetecknas dock av relativt små inkomstklyftor vilket även motiverats vara en av orsakerna till att det enbart finns ett svagt samband mellan fäders utbildningsnivå och barns studieprestationer. (Antikainen, Rinne & Koski, 2006, s. 315–316)

Enligt Cantillon och Lancker (2013) är nyckeln till alla framgångsrika sociala investeringsstrategier säkerställandet av en jämlik start för alla barn. Dels för att välfärdssamhället är beroende av blivande skattebetalare, men främst för att ojämlikheter i barndomen senare är en av orsakerna till ojämlika möjligheter på arbetsmarknaden. Småbarnspedagogiken möjliggör social integration för barnets föräldrar och balanserar arbets- och familjelivet samtidigt som den erbjuder barnet att ta del av en högkvalitativ och stimulerande miljö. Båda aspekterna torde vara till fördel för barn med ofördelaktig bakgrund och kan även resultera i att barnet bryter sig loss från den s.k. ärftliga fattigdomen. Detta kräver dock att småbarnspedagogiken utnyttjas av alla och inte enbart av de familjer som befinner sig bland de högre inkomstgrupperna. (Cantillon & Lancker, 2013, s. 559–560)

Utbildningsmässig jämlikhet har stor betydelse för såväl den enskilda individen som för samhället i stort; individer med bättre utbildning får högre lön, är nöjdare med sina arbeten och sin fritid, är socialt aktivare och röstar oftare i val. Dessutom lider de i mindre utsträckning av arbetslöshet och ohälsa. Samhället i sin tur gynnas av en ökad produktivitet och av de skatter en arbetande medborgare betalar. Hälsorelaterade och sociala problem så som våld, psykiska sjukdomar och misslyckade studier är i alla samhällen vanligare hos den fattigare delen av befolkningen och är även vanligare i samhällen med större inkomstklyftor. (Wilkinson & Pickett, 2010, s. 28–29, 113–114)

Social ojämlikhet är ett faktum som påverkar barn redan i den tidiga barndomen. Med tanke på barnets utveckling är en stimulerande miljö som är vårdande och engagerande av stor betydelse. Studier gjorda av Wilkinson och Picketts (2010) tyder på ett samband mellan föräldrars utbildningsnivå och barns studieförmåga: ju högre utbildning föräldrarna har desto högre är barnets läsförmåga. Samhället kan stöda föräldraskapet och trygga barndomen genom bl.a. föräldraledigheter, familjeunderhåll och skatteförmåner, hälsovård, bostäder och framförallt genom högkvalitativ småbarnspedagogik. Småbarnspedagogik kan bidra till såväl fysisk som intellektuell fostran, men även social och emotionell utveckling. En högkvalitativ småbarnspedagogik kan i bästa fall minska på behovet av stödundervisning, minska benägenheten till kriminalitet, öka chanserna till arbetsmöjligheter och högre löner. (Wilkinson & Pickett, 2010, s. 119–122)

Enligt utbildningsstyrelsen (2018) är syftet med småbarnspedagogik bl.a. att erbjuda alla barn likvärdiga möjligheter till småbarnspedagogik, uppfylla utbildningsmässig jämlikhet samt att främja likabehandling och jämställdhet. Genom den nationella styrningen av småbarnspedagogik skapas likvärdiga förutsättningar för de barn som deltar i småbarnspedagogiken oavsett bosättningsort. Barn bör inom småbarnspedagogiken behandlas jämlikt och likvärdigt. Barn får under inga omständigheter diskrimineras. Personalen är ansvarig över att skapa en miljö som respekterar mångfald, se till att alla barn känner sig accepterade samt att alla ges möjlighet att delta, påverka och ta egna initiativ. Inom småbarnspedagogiken har alla barn rätt att uttrycka sig, sina tankar och sina åsikter; till god undervisning, omsorg och uppmuntran; till lek och att lära sig genom lek; till mångsidig kunskap, att pröva och lära sig nya saker samt att glädjas över sitt lärande; att bilda en uppfattning om sig själv och sin omgivning; till social gemenskap samt att hantera känslor och konflikter. (Utbildningsstyrelsen, 2018, s. 7, 16, 20, 21, 27, 56)

5. Sammanfattande diskussion

Syftet med denna magister avhandling handlade om att ta fasta på och definiera sociala problem, men också marginalisering och sådana risk- och skyddsfaktorer som kan komma att påverka individens förhållande till det etablerade samhället. Framförallt har denna avhandling ändå handlat om småbarnspedagogik och hur denna verksamhet fungerar som förebyggande (socialt) arbete, i synnerhet när det handlar om att förebygga marginalisering. Forskningsfrågorna var därför följande: Hur förklaras sociala problem? Vad ökar riskerna för marginalisering och hur kan dessa förebyggas eller repareras? Samt vilken är den allmänt förebyggande verksamhet som sker inom småbarnspedagogiken i förhållande till marginalisering? Sociala problem har definierats och lyfts fram genom att ta fast på tre olika sätt att se på sociala problem: som resultat avvikande beteende och stämplingsprocesser, maktstrukturer och konflikter samt slutligen granskat ur ett välfärdsteoretiskt perspektiv. Marginalisering som begrepp har även definierats samt risk- och skyddsfaktorer diskuterats. Sedan har småbarnspedagogiken och dess verksamhet lyfts fram, i synnerhet som förebyggande socialt arbete. Nedan följer en kort sammanfattning av avhandlingens resultat samt slutligen en diskussion om småbarnspedagogikens nuläge och framtid.

Sociala problem kan sägas handla om någon form av bekymmer som påverkar fler individer och som av en betydande del anses orsaka någon form av skada. Dessutom anses dessa risker och problem ofta vara samhällets ansvar och uppgift att åtgärda. Vad som anses problematiskt är givetvis plats- och tidsbundet, och kan med andra ord variera kraftigt. Enligt välfärdsmodellen handlar sociala problem framför allt om brister i välfärden, och då i synnerhet ekonomiska brister, men också sociala och psykiska. Utöver resursbrister kan sociala problem ses som ouppfyllda behov. Ur ett välfärdsteoretiskt perspektiv handlar hanteringen av sociala problem om att försöka skapa "ett gott liv" för alla. Sociala problem kan även ses som ett resultat av maktutövning och intressekonflikter. Sett ur detta perspektiv handlar sociala problem om makt och framför allt maktutövning där de med makt utnyttjar de maktlösa. Sociala problem kan också definieras utifrån dem med makt att identifiera problemen och framför allt genom de konsekvenser denna identifiering medför; att stämplas som socialt problem påverkar i hög grad individens självbild samt hens fortsatta möjligheter och handlingsmönster.

Marginalisering kan i hög grad definieras som ett socialt problem och handlar om individer eller grupper som befinner sig på gränsen till det etablerade samhället. Marginaliserade individer och grupper riskerar därmed att bli utslagna och socialt exkluderade. Social

exkludering kan i sin tur definieras som ett flertal bristtillstånd hos individen. Ett enda bristtillstånd innebär dock inte automatiskt att individen exkluderas, däremot har det tendens att resultera i fler bristtillstånd: arbetslöshet skapar t.ex. svag ekonomi som i sin tur kan öka individens ohälsa. Detta i sig skapar ofta förhållanden som gör det omöjligt för individen att leva i enlighet med samhällets rådande normer.

Faktorer som ökar risken för individen att marginaliseras – och därmed även bli utslagen och (socialt) exkluderad - handlar alltså om aspekter som på olika sätt tangerar mänskans välmående. Det kan t.ex. handla om arbetslöshet, ekonomisk fattigdom, bostadslöshet, ohälsa, svaga sociala nätverk och avsaknaden av känslan av samhörighet samt avvikande beteende så som kriminalitet eller missbruk. Marginalisering har dessutom en tendens att gå i arv från en generation till en annan. Faktorer som finns inom hemmet och som ökar barnets risker för marginalisering kan bl.a. handla om arbetslöshet, fattigdom, missbruk och psykisk ohälsa hos vårdnadshavarna, men också otrygga anknytningar och olika former av försummelse, t.ex. bristande strukturer, gränser, stimulans, tillsyn och engagemang. Faktorer som i sin tur kan komma att skydda barnet, och därmed minska riskerna för marginalisering kan t.ex. innefatta betydelsefulla sociala nätverk och tillitsfulla relationer till trygga vuxna utanför hemmet. Även positiva upplevelser av samhörighet och grupptillhörighet är viktiga, vilka i sin tur stärker självkänslan och de sociala färdigheterna.

Småbarnspedagogiken har i princip från första stund även varit en form av socialt arbete med syfte att främja individens, familjens och samhällets välfärd. Ursprungligen handlade barndagvården i Finland om förebyggande arbete med målsättningen att lösa fattigvårdsfrågan genom att möjliggöra deltagandet i lönearbete för vårdnadshavarna. Sedan 2020 har småbarnspedagogik erbjudits alla barn som en universell rättighet vars syfte är att främja samhällets jämlikhet och jämställdhet samtidigt som barn med extra stödbehov erbjuds sådant stöd de behöver. Småbarnspedagogiken arbetar med andra ord utifrån en inkluderande princip och har som målsättning att förebygga marginalisering och därmed även (social) exkludering.

Betydande riskfaktorer när det kommer till marginalisering kan bl.a. handla om svaga sociala nätverk och en svag känsla av samhörighet, men också avvikande beteenden. Hos barn kan även vårdnadshavare som befinner sig i riskzonen att marginaliseras liksom andra brister i omgivningen utgöra betydande riskfaktorer. För ett barn kan därför trygga relationer till vuxna, givande sociala nätverk, positiva upplevelser i kamratgrupper och en känsla av grupptillhörighet därför vara avgörande.

Dagens småbarnspedagogik handlar i hög grad om att arbeta för likabehandling, icke-diskriminering samt delaktighet och gemenskap. Småbarnspedagogiken möjliggör vårdnadshavarnas delaktighet i samhället samtidigt som den erbjuder alla barn lika rätt till en högkvalitativ och stimulerande verksamhet. Genom den subjektiva rätten till småbarnspedagogik kan ingen heller längre stämpas som normbrytande då de utnyttjar de tjänster småbarnspedagogiken erbjuder. Genom småbarnspedagogiken och i synnerhet genom leken skapar barnet en bild av sig själv, av andra och av sin omgivning; barnet blir en del av gruppen genom att observera och imitera de andra gruppmedlemmarna. Genom att delta i den verksamhet småbarnspedagogiken erbjuder tar barnet även till sig samhällets rådande normer och värderingar - det sker med andra ord en social integration där samhället blir en del av barnet.

Forskning vidhåller att investeringar i en kvalitativ småbarnspedagogik inte enbart gynnar individen och familjen, utan även samhället, eftersom investeringarna bl.a. resulterar i ett minskat behov av specialundervisning och gynnar hälsosamma levnadsvanor samtidigt som de minskar kriminellt beteende. Att småbarnspedagogiken erbjuder barnet stöd direkt då hen behöver, utgående från barnets individuella situation och hens styrkor har som syfte att stöda barnets utveckling, lärande och välbefinnande. Samtidigt handlar det om att småbarnspedagogiken genom sina tidiga insatser förebygger att barnets problem expanderar vilket i sig samtidigt minskar barnets risker att marginaliseras.

Att växa upp under ogynnsamma förhållanden, så som fattigdom, har enligt forskning ett samband med ohälsa och svaga eller uteblivna skolprestationer, vilka i sig har ett samband med normbrytande beteende och ungdomsarbetslöshet. Genom att erbjuda alla barn gynnsamma förhållanden i form av en kvalitativ småbarnspedagogik ökar däremot barnets förutsättningar för en lyckad skolgång och därmed även för ett lyckat arbetsliv. Ojämligheter i barndomen tenderar nämligen att resultera i ojämlikheter inom arbetsmarknaden. Samtidigt stöder småbarnspedagogiken även vårdnadshavarnas möjligheter till ett aktivt deltagande i arbets- och studieliv. Ett av småbarnspedagogikens många syften handlar om att ge alla barn lika möjligheter och samma förutsättningar, oavsett bakgrund, hemförhållanden, socioekonomisk status, osv., dvs. skapa förutsättningar för social rörlighet i samhället. En annan målsättning handlar om att tillgodose barnets (och i viss grad även familjens) behov, dvs. skapa goda förutsättningar för individuell välfärd.

Trots att dagens småbarnspedagogik är till för alla barn kan barnets socioekonomiska status ändå komma att påverka i vilken grad hen deltar i verksamheten. Småbarnspedagogiken som service erbjuds alla – men är i de flesta kommuner avgiftsbelagd och beräknas utifrån familjens

inkomster. En del familjer utnyttjar med andra ord verksamheten gratis, medan andra betalar ett par hundra euro i månaden. I kommuner där avgifterna helt slopats har en ökad delaktighet i verksamheten varit tydlig (Yle, 2022a).

En form av avgiftsfri småbarnspedagogik är förskolan och dess verksamhet. Utbildnings- och kulturministeriet har dessutom, i hopp att öka den utbildningsmässiga jämlikheten, för tillfället ett försök med två-årig förskoleundervisning. Detta försök omfattar 105 kommuner, vilka under åren 2021-2024 kommer erbjuda en del av sina femåriga invånare möjligheten att delta i två-årig förskoleundervisning. Detta försök har i många fall fått positiv feedback, men också lyft fram ett påtagligt problem inom branschen: bristen på lärare inom småbarnspedagogik som är ett faktum i hela landet. (Undervisnings- och kulturministeriet, 2021; Yle, 2021a; Yle, 2021b; Yle, 2022b)

Bristen på lärare är stor och leder ibland till att obehöriga får sköta jobben. Orsakerna till att så få söker sig till och framförallt hålls inom branschen påstås handla om frågor som berör lön, arbetsförhållanden och utbildningens längd. Ett annat bekymmer inom småbarnspedagogiken handlar om privata, vinstdrivna företag som gör pengar på barnens och familjernas bekostnad. En del företag missköter sig och verksamheten är därför på många plan bristfällig, kanske rentav otrygg och skadlig. (Yle, 2021a; Yle, 2021c; Yle, 2022c)

Småbarnspedagogiken är i hög grad en (social) politisk fråga som för tillfället genomgår nya, spännande och hit tills rätt lyckade försök. Samtidigt står den även inför en hård press och kanske till och med i någon form av kris. Utan behöriga lärare blir verksamheten lidande, vilket i sig påverkar de barn som deltar i verksamheten, deras familjer och förmodligen även hela det övriga samhället. Småbarnspedagogiken omformas med tiden och förhoppningsvis klarar den av att besvara samhällets efterfråga samtidigt som den tillgodoser medborgarnas behov. Liksom samhället ständigt utvecklas, utvecklas även småbarnspedagogiken hela tiden.

Litteraturförteckning

Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H-M., & Lamberg, K. (2014). *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat: Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmisteleavan työryhmän tueksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Allardt, E. (1975). *Att Ha Att Älska Att Vara: Om välfärd i Norden*. Lund: Argos.

Ambjörnsson, R. & Gaunt, D. (1984). *Den dolda historien*. Stockholm: Författarförlaget.

Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. (2006). *Kasvatussosiologia*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Becker, H. S. (2006). *Utanför: Avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv.

Berger, P. & Luckmann, T. (1979). *Kunskapssociologi: Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Bo, I. G. (2014) *Att tänka socialpsykologiskt*. Lund: Studentlitteratur

Cantillon, B., Lancker, W. (2013). Three Shortcomings of the Social Investment Perspective. *Social Policy & Society*, 12(4), 553–564. doi: 10.1017/S1474746413000080

Denick, L., Bäckström, C. & Larsson, E. (1992.) *Barnens två världar*. Stockholm: Almqvist & Wiksell

Haapala, P. (1989). *Sosiaalhistoria. Johdatus tutkimukseen*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Heckman, J. & Masterov, D. (2007). The Productivity Argument for Investing in Young Children. *Applied Economic Perspectives and Policy* 29(3), 446–93. [Microsoft Word - Heckman_final_2007-03-22c_jsb.doc \(nber.org\)](#)

Heckman, J. 2011. The Economics of Inequality. The Value of Early Childhood Education. *American Educator*. *American Educator (Spring 2011)*, 31–47. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ920516.pdf>

Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur

- Huhtanen, K. (2004). *Varhainen puuttuminen: Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa*. Helsinki: Finn lectura.
- Hwang, P., Lundberg, I., Rönnberg, J. & Smedler, A-C. (red). (2005). *Vår tids psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Imsen, G. (2006). *Elevens värld*. Lund: Studentlitteratur.
- Karila, K. (2016). Vaikuttava varhaiskasvatus: tilannekatsaus toukokuu 2016. Raportit ja selvitykset 2016:6. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2016:6.
[vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf \(oph.fi\)](#)
- Kuusi, E. & Kuusi, R. (1948). *Sosiaalinen kysymys ja sosiaalinen liike kautta aikojen*. Porvoo: WSOY.
- Lag om barndagvård 36/1973. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1973/19730036>
- Lag om småbarnspedagogik 540/2018. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2018/20180540>
- Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (Toim.). (2010). *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Riika, Latvia: Livonia Print.
- Laine, K. & Talo, J. (2002). Interventiomallin kehittelyä päiväkodin vertaisryhmästä syrjäytymiseen. *Kasvatus : Suomen kasvatustieteellinen aikakausikirja* 33(2), 148–159.
<https://elektra.helsinki.fi/se/k/0022-927-x/33/2/interven.pdf>
- Marx, K. (1965). *Människans frigörelse*. Stockholm: Aldus/Bonniers.
- Marx, K. & Engels, F. (1986). *Kommunistiska manifestet*. Lund: Lunds pockettryck.
- Mattila, L. (2012). *Att förebygga livslångt utanförskap – En handbok för vuxen världen runt utsatta barn och ungdomar*. Mölnlycke: Elanders Fälth & Hässler
- Mead, G. H. (1976). *Medvetandet, jaget och samhället: från socialbehavioristisk standpunkt*. Lund: Argos.
- Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.). 2019. *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Morabito, C., Vandebroek, M. & Roose, R. (2013). 'The Greatest of Equalisers': A Critical Review of International Organisations' Views on Early Childhood Care and Education. *Journal of Social Policy* 42(3), 451-467. doi: 10.1017/S0047279413000214

- Morel, N., Palier, B. & Palme, J. (Ed.). (2012). *Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges*. Great Britain: CMP, Poole.
- Nygård, M. (2013). *Socialpolitik i Norden: en introduktion*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Olsson, B-I. & Olsson, K. (2001). *Utveckling, livsvillkor och socialisation*. Stockholm: Liber AB
- Petersson, F. & Davidsson, T. (Red.). (2016). *Social exkludering – Perspektiv, process, problemkonstruktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Raunio, K. (1995). *Sosiaalipolitiikan lähtökohdat*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Raunio, K. (2006) *Syrjäytyminen – Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Regeringens proposition (2019). *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om småbarnspedagogik och lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn (RP 34/2019 rd)*.
https://www.eduskunta.fi/SV/vaski/HallituksenEsitys/Sidor/RP_34+2019.aspx
- Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (Toim.). (2013). *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Tallin: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ.
- Rubington, E. & Weinberg, M. S. (Ed.) (2003). *The study of social problems: seven perspectives*. New York: Oxford University Press.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. (2004). *Sosiologia*. Helsinki: WSOY.
- Salmi, M., Mäkelä, J., Perälä, M-L. & Kestilä, L. (2012). *Lapsi kasvaa kunnassa – miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä. Päätösten tueksi, 1/2012*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sen, A. (2000). Social exclusion: Concept, application, and scrutiny. *Asian Development Bank*. <https://think-asia.org/handle/11540/2339>
- Sipilä, J. (2011). Hyvinvointivaltio sosiaalisena investointina: älä anna köyhälle kalaa vaan koulutus! *Yhteiskuntapolitiikka*, 76(4), 359-372.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100945/sipila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Titmuss, R. M. (1974). *Social Policy: an introduction*. London: George Allen & Unwin.

Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A survey of household resources and standards of living*. Berkeley, Calif.: University of California Press

Undervisnings- och kulturministeriet (2021). *Försökskommunerna för tvåårig förskoleundervisning har valt*. https://okm.fi/-/kaksivuotisen-esiopetuksen-kokeilukunnat-valittiin?languageId=sv_SE

Utbildningsstyrelsen (2018). *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna-for-planen-for-smabarnspedagogik-2018_0.pdf

Utbildningsstyrelsen (2022). *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022*. <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-planen-smabarnspedagogik>

Uusitalo, H. (Toim.) (7/1998). *Syrjäytyminen 1990-luvun Suomessa: Stakesin asiantuntijoiden arvioita syrjäytymisriskeistä*. Helsinki: Stakes.

Välimäki, A-L. (1999). *Lasten hoitopuu: lasten päivähoitojärjestelmä Suomessa 1800- ja 1900-luvulla*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Wilkinson, R. & Pickett, K. (2010). *Jämlighetanden: Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Stockholm: Karneval.

Yle. (2021a). *Kaksivuotinen eskarikokeilu kiristää pulaa pätevästä varhaiskasvatuksen opettajista – OKM: ”On kuntia, joissa ei ole yhtään kelpoista opettajaa”*. Hämtad 27 juni 2022 från <https://yle.fi/uutiset/3-12071811>

Yle. (2021b). *Kaksivuotinen esiopetuskokeilu alkoi, kelpoisia opettajia ei ole tarpeeksi*. Hämtad 27 juni 2022 från <https://yle.fi/uutiset/3-12044483>

Yle. (2021c). *Kun päteviä varhaiskasvatuksen opettajia ei ole, on kelpoisuusvaatimuksissa joustettava – tilanne haastaa kunnat ja työpaikat, perheisiin se ei toivottavasti näy*. Hämtad 27 juni 2022 från <https://yle.fi/uutiset/3-11894037>

Yle. (2022a). *Maksuton varhaiskasvatus lisäsi päivähoitotunteja Kurikassa ja Soinissa*. Hämtad 27 juni 2022 från <https://yle.fi/uutiset/3-12479600>

Yle. (2022b). *Kaksivuotisessa esikouluopetuksessa kokeilusta hyviä kokemuksia Vaasassa*. Hämtad 27 juni 2022 från <https://yle.fi/uutiset/74-20000075>

Yle. (2022c). *Likainen päiväkot*. Hämtad 27 juni 2022 från <https://yle.fi/uutiset/74-20000072>

Young, J. (2007). *The exclusive society: social exclusion, crime and difference in late modernity*. SAGE Publications Ltd, <https://dx.doi.org/10.4135/9781446222065>